

COMISIA NAȚIONALĂ PENTRU ANTREPRENORIAL SOCIAL

Piața Marii Adunări Naționale nr. 1, Chișinău, MD-2012, tel. +373 22 250107, fax +373 22 234064
e-mail: secretariat.comisia.as@mei.gov.md, pagina web: <https://mei.gov.md/ro/content/antreprenoriat-social>

PROCES – VERBAL nr. 2 din 17 septembrie 2019 al ședinței Comisiei Naționale pentru Antreprenoriat Social (CNAS)

Total membri ai Comisiei 11, din ei prezenți 7 (anexa nr. 1)
Invitați 6 (anexa nr. 1)

Ședința a fost prezidată de către dna Ionela COSTACHI, Secretar de stat, Ministerul Economiei și Infrastructurii, Președinte al Comisiei

ORDINEA DE ZI:

1. Cu privire la componența Grupului de lucru pentru analiza activității persoanelor juridice cu statut de întreprindere socială sau întreprindere socială de inserție;

*Raportor – dl Constantin ȚURCANU,
secretar al Comisiei Naționale
pentru Antreprenoriat Social*

2. Situația actuală și provocările în ceea ce privește dezvoltarea antreprenoriatului social în Republica Moldova. Prezentarea raportului de analiză.

*Raportor – dna Angela ACHIȚEI,
expert independent*

3. Notă informativă privind conceptul și Agenda Conferinței Naționale pentru Antreprenoriat Social, ediția a V-a, Chișinău, 27 septembrie 2019.

*Raportor – dl Sergiu GURĂU,
director executiv,
Asociația Obștească „Eco-Răzeni”*

4. Diverse.

1. S-a examinat:

Cu privire la componența Grupului de lucru pentru analiza activității persoanelor juridice cu statut de întreprindere socială sau întreprindere socială de inserție.

Au luat cuvânt:

dl Constantin ȚURCANU, a menționat că în conformitate cu hotărîrea CNAS nr. 2 din 13 iulie 2019, Ministerul Economiei și Infrastructurii a solicitat autorităților publice centrale/instituții publice desemnarea reprezentanților în Grupul de lucru pentru analiza activității persoanelor juridice cu statut de întreprindere socială sau întreprindere socială de inserție. Astfel, conform informației receptionate din partea autorităților/instituțiilor publice precum și exprimării doleanței membrilor CNAS din partea societății civile, Grupul de lucru menționat va include 17 persoane (conform anexei nr. 2).

S-a decis:

Se ia act de componența Grupului de lucru pentru analiza activității persoanelor juridice cu statut de întreprindere socială sau întreprindere socială de inserție.

Au votat: Pentru 7, Contra 0, S-au abținut: 0.

2. S-a examinat:

Situația actuală și provocările în ceea ce privește dezvoltarea antreprenoriatului social în Republica Moldova. Prezentarea raportului de analiză.

Au luat cuvânt:

dna Angela ACHIȚEI a prezentat raportul de analiză precum și a menționat că în document este expusă, analiza situației actuale a R. Moldova din perspectiva unor probleme sociale cu care se confruntă țara, face o trecere în revistă a istoricului apariției în lume a sectorului de economie socială / antreprenoriat și clarifică conceptul și definițiile atribuite sectorului. De asemenea, analizează domeniul din perspectiva existenței sau nu a unor legi speciale în diferite țări europene precum și cadrul legislativ de funcționare a antreprenoriatului social în R. Moldova. Pentru o imagine mai clară cu privire la stadiul de dezvoltare a antreprenoriatului social în R. Moldova, se face o analiză din perspectivă legislativă dar și de percepție la nivel de actori sociali implicați în domeniu atât din sectorul public, cât și privat. În final, documentul propune o serie de obiective și acțiuni pentru perioada 2020-2025, care să contribuie la crearea unui cadru favorabil de dezvoltare a acestui sector și care să stea la baza elaborării unui plan național de dezvoltare a antreprenoriatului social în perioada 2020-2025 (*raportul se anexează*).

S-a decis:

Se ia act de raportul de analiză prezentat. Ministerul Economiei și Infrastructurii va asigura informarea autorităților publice centrale și instituțiilor publice privind raportul elaborat și va iniția/coordona procesul de elaborare a Planului național de dezvoltare a antreprenoriatului social în perioada 2020-2025.

Au votat: Pentru 7, Contra 0, S-au abținut: 0.

3. S-a examinat:

Cu privire la conceptul și agenda Conferinței Naționale pentru Antreprenoriat Social, ediția a V-a, Chișinău, 27 septembrie 2019.

Au luat cuvânt:

dl. Sergiu GURĂU, Conferința de anul acesta are ca generic “Evaluarea impactului întreprinderilor sociale” și este parte din European Social Economy Regions Initiative (ESER 2019), inițiativă a Comisiei Europene, Direcția generală pentru piața internă, industrie, antreprenoriat și IMM-uri. Peste 70 de actori ai economiei sociale din țara noastră, împreună cu experți din *Belgia, Austria, Italia și Spania* se vor întruni în cadrul acestui eveniment major pentru a explora istorii de succes ale întreprinderilor sociale, precum și pentru a examina noi oportunități de dezvoltare. Ne propunem, să creăm și de această dată oportunități de promovare și networking, dezbateri și prezentări captivante și, bineînțeles, deschidere spre cunoaștere și colaborare pentru participanții la conferință.

S-a decis:

Se ia act de informația prezentată.

Au votat: Pentru 7, Contra 0, S-au abținut: 0.

Președinte al Comisiei

Ionela COSTACHI

Secretar al comisiei

Constantin ȚURCANU

**Lista de participare
la ședința Comisiei Naționale pentru Antreprenoriat Social
din 17 septembrie 2019**

	CNAS Nume, Prenume	Funcția
<i>Lista membrilor Comisiei prezenți la ședință</i>		
1	Ionela COSTACHI	Secretar de stat, Ministerul Economiei și Infrastructurii, Președinte al Comisiei
2	Vasile VULPE	Șef, Direcția politici economice și mediul de afaceri, Ministerul Economiei și Infrastructurii
3	Ion DODON	Secretar de stat, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale
4	Natalia HASAN	Președinte, Fundația „Ecol Cernobîlului”, vicepreședinte al Comisiei
5	Cătălina SCORTESCU	Expert, Congresul Autorităților Locale din Moldova
6	Sergiu GURĂU	Director executiv, Asociația Obștească „Eco-Răzeni”
7	Dinu MANOLE	Președinte, Asociația Obștească Centrul de Cooperare–Liderism–Unitate–Eficiență(CLUE)
8	Constantin ȚURCANU	Secretar al comisiei. Consultant principal, Secția reglementarea mediului de afaceri și IMM din cadrul Direcției politici economice și mediul de afaceri, Ministerul Economiei și Infrastructurii
<i>Lista membrilor Comisiei absenți de la ședință</i>		
9	Veronica MIHAILOV-MORARU	Secretar de stat, Ministerul Justiției
10	Dorel NOROC	Împuternicit cu exercitarea sarcinilor funcției de Secretar de Stat (șef Direcție Politici Fiscale și Vamale), Ministerul Finanțelor;
11		Secretar de stat, Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului
12	Angela CIOCÎRLAN	Președinte, Asociația Obștească pentru Copii și Tineret „FĂCLIA”

<i>Lista persoanelor invitate la ședință</i>		
13	Ion PÎNZARI	consultant superior al Direcției politici și programe de dezvoltare rurală, Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului
14	Petru TATARU	Consultant superior, Direcția analiză, monitorizare și evaluare a politicilor Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului
15	Natalia PANTILII	consultant principal în cadrul Secției finanțele în sănătate și protecție socială, Direcția politici bugetare sectoriale
16	Svetlana SAVIȚCHI	consultant, Direcția tineret
17	Olesea GHEDROVICI	Economic Policy Advice to the Moldovan Government, Component Management/ Senior Policy Advisor, giz
18	Angela ACHIȚEI	Expert independent, președinte, Fundația Alături de Voi Romania

Anexa nr. 2
la Procesul - verbal nr. 2
din 17 septembrie 2019

**Lista membrilor
Grupului de lucru pentru analiza activității persoanelor juridice
cu statut de întreprindere socială sau întreprindere socială de inserție**

	<i>Autoritatea/Instituția</i>	<i>Nume, Prenume</i>	<i>Funcția</i>
1	Ministerul Economiei și Infrastructurii	Constantin ȚURCANU	consultant principal, Secția reglementarea mediului de afaceri și IMM din cadrul Direcției politici economice și mediul de afaceri, Ministerul Economiei și Infrastructurii
2		Aliona CRAVEȚCHI	manager de proiect, Finance4SocialChange, Organizația pentru Dezvoltarea sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii
3		Ludmila CRĂCIUN	coordonator Direcția finanțarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii, Organizația pentru Dezvoltarea sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii
4	Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale	Lilia HERȚA	consultant principal, Direcția protecție a drepturilor persoanelor cu dizabilități
5		Viorica RUSSU	consultant principal Direcția politici cupationale si de reglementare a migrației
6	Ministerul Agriculturii,	Ion PÎNZARI	consultant superior al Direcției politici și programe de dezvoltare rurală

7	Dezvoltării Regionale și Mediului	Petru TATARU	Consultant superior, Direcția analiză, monitorizare și evaluare a politicilor Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului
8	Ministerul Justiției	Elvira DONIGHEVICI	consultant principal, Direcția avizare acte normative
9	Ministerul Finanțelor	Vadim TULBU	șef Secție politici fiscale și vamale, Direcția politici fiscale și vamale
10		Natalia PANTILII	consultant principal în cadrul Secției finanțele în sănătate și protecție socială, Direcția politici bugetare sectoriale
11	Ministerul Educației, Culturii și Cercetării	Silviu GÎNCU	șef Direcției învățământ profesional tehnic
12		Svetlana SAVIȚCHI	consultant, Direcția tineret
13	Congresul Autorităților Locale din Moldova	Cătălina SCORTESCU	expert, Congresul Autorităților Locale din Moldova
14	Societatea Civilă	Natalia HASAN	președinte, Fundația „Ecol Cernobilului”
15	Societatea Civilă	Angela CIOCÎRLAN	președinte, Asociația Obștească pentru Copii și Tineret „FACLIA”
16	Societatea Civilă	Sergiu GURĂU	director executiv, Asociația Obștească „Eco-Răzeni”
17	Societatea Civilă	Dinu MANOLE	președinte, Asociația Obștească Centrul de Cooperare–Liderism–Unitate–Eficiență(CLUE)

Guvernul Republicii Moldova
**Ministerul Economiei și
Infrastructurii**

Implemented by

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development and Cooperation SDC
Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare
Швейцарское управление по развитию и сотрудничеству

RAPORT DE ANALIZĂ A SITUAȚIEI ACTUALE ȘI A PROVOCĂRILOR ÎN CEEA CE PRIVEȘTE DEZVOLTAREA ANTREPRENORIATUL SOCIAL ÎN R. MOLDOVA*

DRAFT 1, 02.09.2019

* Acest raport a fost elaborat cu sprijinul Proiectului „Consilierea Guvernului Republicii Moldova în politici economice”, implementat de către GIZ Moldova cu suportul financiar al Ministerului Federal pentru Cooperare Economică și Dezvoltare al Germaniei (BMZ) și al Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC) de către expertul Dna Angela Achitei

CUPRINS

PREAMBUL	pagina 3
MESAJE CHEIE AL PLANULUI NAȚIONAL DE DEZVOLTARE A ANTREPRENORIATULUI SOCIAL 2020-2025.....	pagina 5
Secțiunea 1 – CONTEXT GENERAL	pagina 7
Secțiunea 2: ANTREPRENORIATUL SOCIAL / ECONOMIA SOCIALĂ – CONCEPT ȘI DEFINIȚII	pagina 11
Secțiunea 3: ECONOMIA SOCIALĂ / ANTREPRENORIATUL SOCIAL ÎN EUROPA	pagina 21
Secțiunea 4: EVALUAREA SITUAȚIEI ANTREPRENORIATULUI SOCIAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	pagina 30
Secțiunea 5: - CADRUL LEGISLATIV ÎN DOMENIUL ANTREPRENORIATULUI SOCIAL ÎN R. MOLDOVA	pagina 41
Secțiunea 6 – RECOMANDĂRI PRIVIND DEZVOLTAREA ANTREPRENORIATULUI SOCIAL PENTRU PERIOADA 2019-2024.....	pagina 44

PREAMBUL

Acest document de analiza, a fost elaborat pentru Ministerul Economiei și Infrastructurii ca urmare a contractului de asistență tehnică și financiară pe care îl are încheiat cu Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei în cadrul proiectului " Economic Policy Advice to the Moldovan Government", PN 17.2181.8-002.00. Activitățile de cooperare în domeniul dezvoltării a statului german în Moldova sunt cofinanțate de donatori precum UE, Agenția Internațională Suedeză de Cooperare în Dezvoltare (SIDA), Biroul de Cooperare al Elveției (SDC) și Guvernul României.

Documentul vizează analiza contextului actual și proiectarea cadrului de acțiune pentru perioada 2020-2025 de dezvoltare a antreprenoriatului social în vederea maximalizării potențialului pe care îl poate aduce acest sector în dezvoltarea comunitară, crearea de locuri de muncă în special pentru categorii defavorizate, creșterea gradului de asociere a producătorilor locali, dezvoltare rurală, durabilă și sustenabilă.

Raportul de analiză a situației actuale și a provocărilor în ceea ce privește dezvoltarea antreprenoriatului social, a fost elaborat ca urmare a consultărilor care au avut loc cu membrii Comisiei Naționale de Antreprenoriat Social, Cancelaria de Stat, Ministerul Economiei și Infrastructurii (MEI), Ministerul Finanțelor (MF), Ministerul Justiției (MJ), Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (MSMPS), Ministerul Educației, Culturii și Cercetării (MECC), Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului (MADRM), Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului IMM (ODIMM), Congresul Autorităților Locale din R. Moldova (CALM), Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM), ONG "Ecolul Cernobilului", ONG "Eco-Răzeni", ONG "Făclia"

De asemenea, o serie de date, au fost colectate prin aplicarea unui chestionar online care a vizat percepția actorilor sociali activi în domeniu privind gradul de dezvoltare a sectorului din perspectivă legislativă, financiară, resurse umane, facilități, impact ș.a.

Prezentul raport, analizează situația actuală a R. Moldova din perspectiva unor probleme sociale cu care se confruntă țara, face o trecere în revistă a istoricului apariției în lume a sectorului de economie socială / antreprenoriat și clarifică conceptul și definițiile atribuite sectorului. De asemenea, analizează domeniul din perspectiva existenței sau nu a unor legi speciale în diferite țări europene precum și cadrul legislativ de funcționare a antreprenoriatului social în R. Moldova. Pentru a imagine mai clară cu privire la stadiul de dezvoltare a antreprenoriatului social în R. Moldova, se face o analiză din perspectivă legislativă dar și de percepție la nivel de actori sociali implicați în domeniu atât din sectorul public, cât și privat. În final, documentul propune o serie de obiective și acțiuni pentru perioada 2020-2025, care să contribuie la crearea unui cadru favorabil de dezvoltare a acestui sector și care să stea la baza elaborării unui PLAN NAȚIONAL DE DEZVOLTARE A ANTREPRENORIATULUI SOCIAL ÎN PERIOADA 2020-2025.

MESAJE CHEIE AL PLANULUI NAȚIONAL DE DEZVOLTARE A ANTREPRENORIATULUI SOCIAL 2020-2025

- Afacerile sociale sunt orientate mult mai mult spre societate și om decât afacerile clasice, de aici și interesul Comisiei Europene și a multor state europene de a aduce acest subiect pe agenda publică și a crea un cadru favorabil de dezvoltare. **Întreprindere sociale produc profit economic și social!**
- **Întreprinderile sociale sunt un instrument util în combaterea sărăciei și reducerea inechităților sociale!**
- **Întreprinderile sociale de inserție creează locuri de muncă pentru persoane din grupuri vulnerabile și au o puternică dimensiune pedagogică!**
- **Dezvoltarea unui ecosistem favorabil este un deziderat, dacă dorim să fructificăm la maxim potențialul pe care îl pot avea întreprinderile sociale în crearea de locuri de muncă incluzive, în dezvoltarea de produse și servicii prietenoase cu omul și mediu, dezvoltarea unei societăți în care "nimeni nu este lăsat în spate".**
- **Dezvoltarea și promovarea întreprinderilor sociale poate avea ca rezultat câștiguri pe termen scurt și lung pentru bugetele publice prin reducerea cheltuielilor publice și creșterea veniturilor fiscale în comparație cu alte metode de abordare a problemelor sociale.**
- **Întreprinderile sociale pot fi mai eficiente în atingerea scopurilor publice decât întreprinderile clasice private din cauza rădăcinilor și cunoștințelor lor privind nevoile locale și a misiunii lor sociale.**
- **Înființarea și dezvoltarea unei întreprinderi sociale este însoțită nu numai de toate provocările cu care trebuie să se confrunte orice întreprinzător clasic, ci și de toate cele care decurg din dimensiunea socială. Lipsa de înțelegere a dimensiunii economice și sociale pe care o au întreprinderile sociale este una din barierele curente care afectează credibilitatea acestora în piața economică.**
- **Punerea în aplicare a unor politici publice care să ofere un cadru favorabil înființării de întreprinderi sociale și dezvoltarea celor existente, este crucială pentru ca aceste întreprinderi să-și poată îndeplini potențialul social și de mediu. Politicile ar trebui să se concentreze pe promovarea antreprenoriatului social, construirea unui cadru legislativ favorabil, introducerea de facilități fiscale și non-fiscale în special pentru întreprinderile sociale de inserție, înființarea de sisteme diferite de finanțare, subvenționare și creditare a afacerilor sociale, dezvoltarea resurselor umane în domeniu, facilitarea accesului la piețe rezervate, cercetarea continuă a sectorului și sprijinirea digitalizării, inovației și a competitivității în piață.**
- **În Europa funcționează peste 2,8 milioane de întreprinderi în economia socială, reprezentând 10% din afacerile din UE, iar mai mult de 13,6 milioane de oameni lucrează pentru acestea, adică 6,3% din angajații din Uniune! Sectorul economiei sociale implică mai mult de 82,8 milioane de voluntari, echivalentul a 5,5 milioane de lucrători cu normă întreagă. De asemenea, din sector fac parte peste 232 milioane de membri ai cooperativelor și societăților mutuale.¹**

¹ Recent evolutions of the Social Economy in the European Union, by CIRIEC-International - Centre international de recherches et d'information sur l'économie publique, sociale et coopérative Directors: Jose Luis Monzón & Rafael Chaves, CES/CSS/12/2016/23406, 2017

Secțiunea 1 – CONTEXT GENERAL

Moldova este una din cele mai sărace țări ale Europei. Populația actuală este de 3.5 milioane, din care mai mult de jumătate locuiește în zonele rurale. Aproape un milion din populația țării a părăsit teritoriul ei în căutarea unor condiții de trai mai avantajoase. 20% din PIB Moldovei este reprezentat de banii trimiși în țară de către persoanele plecate din țară.

În continuare există disparități mari între mediul urban și cel rural în ceea ce privește standardele de viață și sărăcia.² Încrederea în guvern și în alte instituții este foarte scăzută. Procesul de integrare în UE este încă considerat o prioritate și se lucrează în acest sens. Acordul de asociere nu menționează în mod specific economia socială sau antreprenoriatul social, ci prevede promovarea unor piețe ale muncii incluzive și a unor sisteme de securitate socială care să integreze persoanele defavorizate, inclusiv persoanele cu dizabilități și persoanele din grupurile minoritare. Suplimentar se pune accent pe eliminarea discriminării privind angajarea la locul de muncă³.

Șomajul în rândul tinerilor este una din provocările acestui deceniu cu care se confruntă R. Moldova și Europa în general. Perioadele lungi de șomaj pot avea efecte grave pe termen lung asupra persoanelor, cum ar fi veniturile reduse și excluderea socială. Se estimează că un an de șomaj imediat după finalizarea studiilor, poate reduce câștigurile anuale la vârsta de 42 de ani cu până la 21%⁴ Șomajul prelungit amplifică problemele sociale și cresc șansele ca acestea să fie transmise și la copiii lor. În plus față de aceste costuri individuale pronunțate, șomerii reprezintă pentru țară un stoc semnificativ de resurse economice neutilizate, resurse care reduc producția și potențialul de creștere economică a statului.

În prezent, tinerii reprezintă un sfert din populația țării, fiind o componentă strategică a dezvoltării durabile, prin ofertarea pieței muncii, crearea de familii și continuitatea umană. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova privind structura populației stabile pe vârste și sex la 1 ianuarie 2017, tinerii cu vârsta cuprinsă între 18-35 constituiau 1082,23 mii persoane, în scădere cu 34,5 mii persoane sau cu 3,1% față de 2015, reprezentând 30,5% din populația stabilă (cu 2% mai puțin față de anul 2015), din care ≈ 44,3% trăiesc în mediul urban și ≈55,7% trăiesc în zonele rurale.⁵ În 2015, peste un sfert din tineri nu au fost angajați sau nu a urmat nici o școală sau o formă de educație (28,9%). Această categorie de tineri este cunoscută sub numele de NEET și reprezintă un grup de risc în ceea ce privește probabilitatea mare de pierdere a capitalului uman (acumulat în timpul școlii), cu consecințe negative și costuri substanțiale atât pentru indivizi, cât și pentru societate în general.⁶ Tinerii din Moldova au cea mai mare rată de inactivitate, peste 66% conform datelor internaționale comparativ cu alte țări, depășind peste dublul mediei țărilor UE (27,7% în 2014).⁷ Întreprinderile sociale de inserție, pot fi o soluție pentru acești tineri, prin faptul că pot asigura tranziția spre piața muncii cu servicii integrate de suport și asistență specializată.

Riscul sărăciei în UE și implicit în R. Moldova este semnificativ mai mare pentru persoanele cu dizabilități decât pentru celelalte persoane. 21,1% din persoanele cu dizabilități se confruntă cu acest risc,

² Raportul Național de Dezvoltare Umană al ONU 2016 "Inegalități și dezvoltare umană durabilă în Moldova".

³ "Social Economy in Eastern Neighbourhood and in the Western Balkans", Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations (DG NEAR), Country report – Moldova, February 2018.

⁴ Gregg și Tominey, 2005

⁵ https://www.cntm.md/sites/default/files/Analiza%20strategiei%20Nationale_final.pdf

⁶ Vladimir Ganta and Leyla Shamchiyeva. Transition of young people towards the labor market in the Republic of Moldova Results of the 2013 and 2015 surveys on the transition from school to work. The results of the 2013 and 2015 surveys on the transition from school to work. July 2016.

⁷ http://moldova.unfpa.org/sites/default/files/pubpdf/Barometru%20Demografic%203_Situatia%20Tinerilor%20in%20RM_2015.pdf

comparativ cu 14,9% din persoanele fără dizabilități⁸. Un motiv principal pentru această discrepanță se regăsește în ratele scăzute de ocupare a persoanelor cu dizabilități, care sunt cauza și / sau consecința excluziunii sociale a acestora. Integrarea pe piața muncii a persoanelor cu dizabilități prin angajare este în continuare o problemă majoră în țările europene. Ratele de ocupare a persoanelor cu dizabilități sunt cu aproximativ 20% mai scăzute decât cele pentru persoanele fără dizabilități (Eichhorst et al., 2010). Instituțiile private și publice, precum și mediul de afaceri privat din întreaga Europă nu îndeplinesc în multe cazuri obligațiile privind cotele de angajare a persoanelor cu dizabilități.

Persoanele cu dizabilități se regăsesc mai degrabă în ocupații mai slab calificate și mai puțin plătite⁹. O posibilă soluție ar fi valorificarea potențialului și încurajarea acestor persoane să inițieze și să dezvolte propriile afaceri. Promovarea spiritului antreprenorial constituie o parte importantă a Strategiei de la Lisabona și strategia Europa 2020, care tratează antreprenoriatul ca o componentă cheie a creșterii economice inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii. Antreprenoriatul social este perceput de factorii de decizie ca un mijloc de combatere a dezavantajelor pe piața muncii și a excluziunii sociale în general.

În R. Moldova, persoanele cu dizabilități au un sprijin limitat pentru a obține un loc de muncă independent și de a avea acces la piața muncii. Sprijinul pentru persoanele cu dizabilități se concentrează în principal pe acordarea de asistență medicală și mai puțin pe dezvoltarea de abilități de viață independentă. Copiii cu dizabilități au acces limitat la facilitățile preșcolare și abandonează școala de două ori mai des decât ceilalți copii.

Lipsește în comunitate serviciile integrate pe principiul one-stop-shop, unde persoana cu dizabilitate să aibă acces la asistență psiho-socială, formare profesională, servicii de ocupare în medii protejate sau în piața muncii, însoțite de jobcoaching pentru o cât mai bună adaptare la locul de muncă. Aceste servicii sunt specifice întreprinderilor sociale de inserție, care din păcate, sunt într-un număr foarte limitat în R. Moldova.

Potrivit informațiilor incluse în raportul Raportul Național de Dezvoltare Umană 2010/2011 "R. Moldova de la Excluziune Socială la o Dezvoltare Umană Incluzivă", în 2008, doar 28,6% din totalul persoanelor cu dizabilități au reușit să-și găsească un loc de muncă, iar în 2009 – doar 11.4%. Conform datelor Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM), în 2010, s-au înregistrat 535 de persoane cu nevoie speciale care au solicitat un loc de muncă. Doar 15% dintre acestea au fost angajate.

Conform legii, ANOFM este instituția responsabilă de identificarea locurilor de muncă pentru persoanele cu dizabilități aflate în căutarea unui serviciu. De aceste servicii, însă, beneficiază doar persoanele cărora li s-a atribuit gradul 3 de invaliditate. Deși au capacitatea și abilitățile de a efectua anumite munci, persoanele care au certificate cu gradul 1 și 2 de invaliditate, sunt declarate inapte, din care cauză nu pot beneficia de asistență în căutarea unui loc de muncă, fiind nevoite să se descurce singuri.

Majoritatea antreprenorilor din R. Moldova sunt rezervați atunci când este vorba despre angajarea persoanelor cu dizabilități, deseori evitând acest subiect. Potrivit unui studiu realizat de Centrul de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dizabilități, principalele motive din care patronii refuză să angajeze persoanele cu nevoi speciale sunt gradul înalt de dizabilitate, lipsa capacității de muncă, lipsa încrederii în forțele proprii a persoanelor cu dizabilități, productivitatea redusă a muncii etc.

Pe de altă parte, metodologia de determinare a invalidității, care este axată pe factori medicali, ar fi, în opinia autorilor Raportului Național de Dezvoltare Umană 2010/2011, printre impedimentele în calea incluziunii persoanelor cu dizabilități pe piața muncii. Totodată, ei constată dependența tot mai mare a persoanelor cu dizabilități de sistemul de protecție socială. Multe dintre persoanele cu dizabilități care beneficiază de pensie și alte indemnizații din partea statului, optează, mai degrabă, pentru menținerea acestora decât pentru identificarea unui loc de muncă.

⁸ "Disabled entrepreneurship and self-employment: The role of technology and policy building Background Paper for the OECD Project on Inclusive Entrepreneurship", Vaziri, D., Schreiber, D., Wieching, R. and Wulf, V.

⁹ Meager și Higgins 2011

Dezvoltarea antreprenoriatului social și a întreprinderilor sociale de inserție, este imperios necesară pentru activarea persoanelor cu dizabilități pe piața muncii și valorificarea acestui potențial în contextul în care R. Moldova se confruntă deja cu una din cele mai mari crize de forță de muncă din istorie. Și alte grupuri vulnerabile, cum ar fi foști deținuți, persoane fără adăpost, consumatori de droguri, persoane dependente de ajutoare sociale sau cele care provin din sistemul de protecție al copilului pot beneficia de serviciile integrate de suport pe care le oferă întreprinderile sociale de inserție.

Secțiunea 2: ANTREPRENORIATUL SOCIAL / ECONOMIA SOCIALĂ – CONCEPT ȘI DEFINIȚII

Economia socială, deși pare să fie un concept bine ancorat în realitate, este un fenomen relativ nou demarat în urmă cu doar câteva decenii. Originea sa este una de la nivelul comunităților și grupurilor sociale și nu a fost una impusă de modele politice. Inițial a fost un mecanism de întraajutorare între grupuri cu meserii similare (cooperative), cu nevoi similare (societăți mutuale) sau cu aspirații sociale similare (asociații și fundații). În anii '80 și '90, la nivelul Europei și mai ales la nivelul UE15¹⁰, care include țări cu o puternică tradiție socială, economia socială a fost privită ca un fenomen relativ marginal pentru că statul avea capacitatea și resursele de a asigura servicii sociale adecvate și diversificate. Sistemul social sprijinit de stat este în prezent confruntat cu o serie de provocări importante. Crizele economice succesive, fenomenul demografic al îmbătrânirii populației, diversificarea nevoilor și așteptărilor sociale, poluarea mediului înconjurător, toate au pus o presiune deosebită pe sistemele clasice de protecție socială și au arătat nevoia de diversificare și creativitate.

În acest context, economia socială începe să devină din ce în ce mai relevantă ca una din soluțiile inovatoare și creative care pot contribui la abordarea problemelor sociale și chiar de mediu. Deși nu există o definiție succintă și larg acceptată a economiei sociale, există conturate, atât de la nivelul academic, cât și de la cel politic, criteriile minime pe care acest domeniu de graniță trebuie să le îndeplinească. Progresul în acest domeniu nu este atât de spectaculos pe cât s-ar fi așteptat, dar există la nivel european mai multe țări care au făcut progrese semnificative în definirea și operarea economiei sociale.

Fără a avea date exacte, pentru că economia socială nu este înregistrată separat nici în statisticile sectorului privat și nici în cele ale sectorului asociativ, estimările făcute arată că ponderea ES depășește în multe țări 8% din produsul intern brut și angajează peste 13,6 milioane de persoane. Este, de asemenea, general recunoscut că potențialul acestui domeniu este mult mai mare și că ar putea oferi soluții noi pentru criza de șomaj prelungit prin care trece UE, dar și pentru provocările sociale noi la care trebuie să răspundă aceleași țări ale UE.

Economia socială, este legată istoric de trei mari familii de organizații: cooperative, societăți mutuale și asociații, cu adăugarea recentă a fundațiilor. În realitate, la rădăcinile sale istorice, aceste familii mari reprezintă răspunsul grupurilor vulnerabile, prin intermediul organizațiilor de auto-ajutorare, la noile condiții de viață create de dezvoltarea societății industriale din secolele XVIII și XIX.

În dezvoltarea acestui concept sunt importante câteva elemente și ingrediente care decurg unele din altele:

- **"Antreprenoriatul** a început să fie recunoscut în timpul monarhului francez Ludovic al XIV-lea care obișnuia să afirme că „burghezii și meșteșugarii vor deveni artizanii bogăției”. De-a lungul timpului mai multe instituții naționale și internaționale având ca principală activitate studierea mediului și a comportamentului antreprenorial au definit *antreprenorul* astfel: „Un antreprenor este o persoană care, pe baza unor clauze și condiții contractuale, se obligă să presteze în favoarea altei persoane și organizații, diverse lucrări (industriale, de construcții, etc.), în schimbul unei

¹⁰ UE15 – Belgia, Danemarca, Germania, Finlanda, Franța, Grecia, Marea Britanie, Irlanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Portugalia, Austria, Suedia, Spania.

recompense dinainte stabilite. De obicei, aceste lucrări sunt părți componente ale unui proiect.”¹¹

- **Antreprenoriatul social** este definit ca fiind tipul de inițiativă privată ce duce la apariția unor activități noi, cu amprentă socială și/sau cu misiune socială, dar a căror organizare și dezvoltare se face în stil antreprenorial cu privire la practicile inovative, leadership-ul, dinamismul și eficiența. ”Potrivit unei definiții oferite de Gary McPherson, Directorul Executiv al Centrului Canadian pentru Antreprenoriatul Social, acest concept se referă la "combinarea esenței afacerilor cu cea a comunității, prin intermediul creativității individuale"¹². De fapt, antreprenoriatul social reprezintă acea activitate desfășurată de un antreprenor social, care derulează activități generatoare de profit, în ideea susținerii unor cauze sociale.
- Ce contează pare deci a fi **ierarhia scopurilor**, pentru a distinge o întreprindere socială de una comercială. O firmă poate avea scopuri sociale însă acestea sunt subordonate scopului comercial al maximizării profitului. O întreprindere socială poate avea scopuri comerciale, de urmărire a profitului, însă acesta este subordonat scopului, misiunii sociale. Spre deosebire de firme, întreprinderea socială reinvestește profitul și are un scop social dominant, prioritar.
- Antreprenoriatul social poate urmări profitul. Însă profitul nu este scopul principal al acestei întreprinderi – aceasta împrumută elemente din mediul de afaceri, însă nici nu se confundă cu filantropia (Lombard, 2012, 8). Într-o întreprindere socială, misiunea socială este valorizată mai mult decât cea financiară (Leadbeater, 2006, 241). Crearea de valoare socială accidental sau ca un produs secundar nu ajunge pentru a defini antreprenoriatul social (Leadbeater, 2006, 241). Paradigma distinge antreprenorii sociali de cei comerciali prin obiectivele lor primare, respectiv avuție socială versus profit (Estrin, 2013, 481).
- Antreprenoriatul social se caracterizează prin valori și responsabilități etice față de comunitățile locale pentru că obiectivul prioritar al întreprinderii sociale nu este profitul, ci un scop social sau ecologic cum ar fi crearea de slujbe, training, educație, local services sau lucruri care țin de conservarea mediului etc. (Licite, 2010, 266). Companiile care au politici de CSR se concentrează pe profit; acestea se angajează doar marginal în activități filantropice. Mai mult, aceste activități sociale sunt subordonate obiectivului maximizării profitului. Activitățile de CSR intră în planul de afaceri și ajută la construirea unei reputații a companiei, în timp ce rolul antreprenorului social este să identifice probleme sociale și să ofere soluții inovative pentru ele (Dobele, 2011a, 102).
- Așadar este adevărat că atât firmele, cât și întreprinderile sociale au atât scopuri economice, cât și sociale. O multinațională poate derula programe sociale, de exemplu prin politicile de CSR. Un ONG se poate implica în activități economice și obține profit. Diferența dintre o întreprindere socială și o firmă va fi dată însă de prioritatea scopului social din întreprinderile sociale. Într-o întreprindere comercială scopul comercial, maximizarea profitului este prioritar. Într-o întreprindere socială scopul social este prioritar. Deși întreprinderea socială și/sau o organizație nonprofit poate urmări scopul profitului, acest obiectiv este subordonat scopului social. Activitățile sociale din firme nu sunt prioritare în raport cu scopul maximizării profitului.
- Prin urmare, corporațiile nu ar fi întreprinderi sociale. Scopul social al acestei organizații ar fi subordonat scopului comercial. Diferența între cele două tipuri de organizații - întreprinderi sociale și întreprinderi comerciale - va fi dată de **ierarhia scopurilor**. În întreprinderile sociale scopul social este prioritar. Antreprenorii sociali diferă de cei sociali prin obiectivele lor prioritare: profitul și avuția socială (Estrin, 2013, 481). Antreprenoriatul social diferă de cel comercial nu prin

¹¹ Wikipedia – enciclopedie liberă, Antreprenoriatul <http://ro.wikipedia.org/wiki/Antreprenoriatul> (vizitat 02.01.2015)

¹² Imparte.ro – portalul caritatii, Antreprenoriatul social - <http://www.imparte.ro/Voluntariat/Responsabilitate-sociala/Antreprenoriatul-social-415.html> (vizitat 02.01.2015)

faptul că ultimul este a-social, ci mai degrabă că pentru antreprenorii sociali prioritatea este crearea de valoare socială, iar valoarea economică nu este decât un condiție necesară pentru a asigura viabilitatea financiară (Lepoutre, 2013, 794-795).

- Misiunea va fi așadar un criteriu fundamental pentru a distinge între antreprenoriatul social și cel comercial (Bacq, 2011, 378). Antreprenoriatul social este procesul de a pune împreună resurse pentru a rezolva probleme sociale (Ratten, 2011, 283). Antreprenoriatul social diferă de cel comercial prin obiectivele sale prioritare. În primul se urmărește averea socială, în ultimul profitul (Estrin, 2013, 481). Motivația fundamentală în antreprenoriatul social este să creeze valoare socială, mai degrabă decât avuție personală sau pentru shareholderi (Robles, 2013, 395). Potrivit logicii comerciale scopul unei organizații este să vândă produse și servicii pentru a genera profit (Pache, 2012, 498). Pentru Santos, 2009 în corporații, oricât de responsabile social ar fi, maximizarea profitului rămâne scopul ultim și este direcționat către shareholderi (Huybrechts, 2012, 38). Principala diferență între antreprenoriatul social și responsabilitatea socială corporativă stă în faptul că ultima nu acordă prioritate rolului social, chiar dacă îl integrează (Bacq, 2011, 378).
- **Întreprinderile sociale**, pot fi considerate rezultatul aplicării în practică al antreprenoriatului social. Acestea au început să activeze încă din anii '80, în special în domenii ca integrarea în muncă a persoanelor excluse social și în servicii sociale legate de schimbarea rapidă a unui context demografic sau a nevoilor unor comunități. Comisia Europeană definește întreprinderea socială ca "un operator în domeniul economiei sociale a cărui obiectiv principal este mai degrabă obținerea unui impact social, decât profit pentru proprietari sau acționari. Întreprinderea socială activează prin producerea de bunuri și prestarea de servicii pe piața economică, într-o manieră antreprenorială și inovativă și utilizează profiturile în special pentru atingerea unor obiective sociale. Este organizată și coordonată într-o manieră responsabilă cu implicarea în special a angajaților, clienților și a altor actori relevanți pentru activitățile comerciale."¹³ Conform definiției date C. Borzaga & J. Defourny, "întreprinderea socială reprezintă o organizație care are ca scop principal asigurarea/ furnizarea bunăstării pentru comunitate, creată la inițiativa unui grup de cetățeni și unde interesele materiale ale celor ce au investit capital sunt limitate. Este o organizație independentă care își asumă riscuri economice ce derivă din activitatea economică derulată și implică diverși actori interesați din comunitate în organele de conducere."¹⁴ Conform legii economiei sociale din România, unde am contribuit direct cu propuneri și care au fost ulterior incluse în lege - "întreprindere socială reprezintă orice persoană juridică de drept privat care desfășoară activități în domeniul economiei sociale, care deține un atestat de întreprindere socială și respectă următoarele principii:
 - prioritate acordată individului și obiectivelor sociale față de creșterea profitului;
 - solidaritate și responsabilitate colectivă;
 - convergența dintre interesele membrilor asociați și interesul general și/sau interesele unei colectivități;
 - control democratic al membrilor, exercitat asupra activităților desfășurate;
 - caracterul voluntar și liber al asocierii în formele de organizare specifice domeniului economiei sociale;

¹³ European Commission, Directorate – General for Employment, Social Affairs and Inclusion, Social Economy and social entrepreneurship, Social Europe guide, Volume 4, ISBN: 978-92-79-26866-3, European Union, 2013, page 31.

¹⁴ Asociația Pro Familia, Ghid pentru constituirea unei întreprinderi sociale în regiuni rurale având ca obiect produsele agricole și de artizanat, Romania, noiembrie 2012
<http://posdru.afiprofamilia.ro/docs/Studii/A%202.4.%20Ghid%20intreprindere%20sociala.pdf> (vizitat 01.01.2015)

- personalitate juridică distinctă, autonomie de gestiune și independența față de autoritățile publice;
 - alocarea celei mai mari părți a profitului/excedentului financiar pentru atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă și furnizare de servicii membrilor în conformitate cu interesul general.”¹⁵
- **Întreprinderile sociale de inserție** sunt acele ”întreprinderi care au ca scop integrarea profesională a persoanelor defavorizate prin activități economice”¹⁶. Conform legii economiei sociale din România și a Legii Antreprenoriatului Social din R. Moldova, ”întreprinderea socială de inserție:
- a) are, permanent, cel puțin 30% din personalul angajat aparținând grupului vulnerabil, astfel încât timpul de lucru cumulat al acestor angajați să reprezinte cel puțin 30% din totalul timpului de lucru al tuturor angajaților;
 - b) are ca scop lupta împotriva excluziunii, discriminărilor și șomajului prin inserția socio-profesională a persoanelor defavorizate.
- De asemenea, am mai putea defini întreprinderea socială de inserție, ca o entitate de drept privat, care are ca scop principal, integrarea socio-profesională a persoanelor care provin din grupuri dezavantajate. Acest tip de întreprindere, are o dimensiune pedagogică accentuată, angajatul beneficiind de un pachet suplimentar de servicii care sprijină direct integrarea acestuia la locul de muncă și tranziția ulterioară spre piața liberă a muncii: consiliere și orientare profesională, formare profesională, suport psiho-social, mediere pe piața muncii ș.a.. Practic angajatorul urmărește valorificarea la capacitate maximă a potențialului fiecărei persoane, contribuind la o integrare socio-profesională adaptată nevoilor, prin producerea de bunuri și prestarea de servicii și vânzarea acestora pe piața economică.
- **Economia socială** – e văzută ca o sumă a întreprinderilor sociale și care, din ce în ce mai mult în ultima perioadă, este considerată ca reprezentând un al treilea sector economic cu o dinamică proprie, relativ diferită de cea a sectoarelor public și privat, dar combinând elemente din cele două pentru a duce, în final, la satisfacerea nevoilor sociale folosind instrumente economice de piață. Economia socială are la bază inițiativa privată, voluntară și solidară, cu un grad ridicat de autonomie și responsabilitate, precum și distribuirea limitată a profitului către asociați”.¹⁷ CIRIEC – Centrul Internațional de Resurse și Informații privind Economia Socială propune următoarea definiție de lucru pentru economia socială: „*Setul de întreprinderi particulare organizate pe baze oficiale, cu autonomie de decizie și libertate de apartenență, create pentru a satisface cerințele membrilor lor pe piață prin producerea de bunuri și furnizarea de servicii, asigurare și suport financiar, în care luarea deciziilor și orice distribuire a profitului sau surplusului între membri nu este legată în mod direct de capital sau de sumele cu care a contribuit fiecare membru, fiecare dintre aceștia având un vot. Economia socială mai include și organizațiile particulare înființate pe baze oficiale, cu autonomie de decizie și libertate de apartenență care produc servicii non-piață*”

¹⁵ Institutul de Economie Socială, Proiect de lege privind economia socială, București, 03.09.2013, <http://www.ies.org.ro/info-stiri/vrs/IDstire/1001/t/legea-economiei-sociale-a-intrat-in-lini> (vizitat 04.09.2014)

¹⁶ Marthe Nyssens, Jacques Defourny, Laurent Gardin, Jean-Louis Laville, Work integration social enterprises and public policy: an analysis of the European situation, March 2012, page 6

¹⁷ Institutul de Economie Socială, Proiect de lege privind economia socială, București, 03.09.2013, <http://www.ies.org.ro/info-stiri/vrs/IDstire/1001/t/legea-economiei-sociale-a-intrat-in-lini> (vizitat 04.09.2014)

*pentru gospodării și ale căror surplusuri, dacă acestea există, nu pot fi însușite de agenții economice care le creează, controlează sau finanțează”.*¹⁸

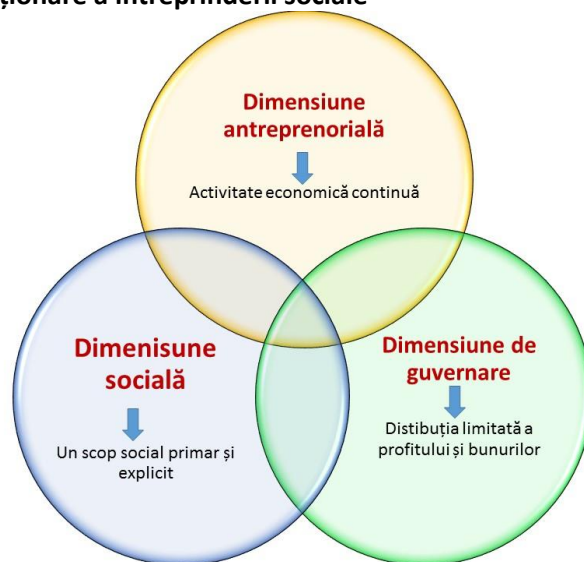
Literatură de specialitate ne arată că, actorii economiei sociale sunt împărțiți în două categorii:

- Structuri tradiționale de economie socială: – asociațiile, fundațiile, cooperativele și case de ajutor reciproc. Acestea se regăsesc în majoritatea țărilor lumii și au stat la baza formării sectorului;
- Structuri moderne de economie socială: - întreprinderea socială și întreprinderea socială de inserție (aici intră și unitățile / atelierile protejate care angajează persoane cu dizabilități, în special cele care nu pot fi integrate pe piața liberă a muncii). Aceste instituții se regăsesc în special în țările care au o legislație specifică în domeniu sau au documente publice prin care sunt recunoscute aceste concepte (ex. Filanda, Lituania, Polonia, Suedia, Slovacia, Franta, Spania ș.a.).

Pentru a operaționaliza conceptul de întreprindere socială, comparativ cu celelalte forme tradiționale de economie socială, ICF Consulting Services, în cadrul unui studiu derulat pentru Comisia Europeană în 2014, scoate în evidență 3 dimensiuni de funcționare a ÎS¹⁹:

- **O dimensiune antreprenorială**, adică implicarea în activitatea economică continuă, care distinge întreprinderile sociale de organizațiilor non-profit tradiționale (ONG-rile pot genera forme de autofinanțare pentru atingerea scopului social, dar nu în mod necesar sunt implicate continuu în tranzacții economice);
- **O dimensiune socială**, adică un scop social primar și explicit, care distinge întreprinderile sociale de celelalte întreprinderi care sunt doar pentru profit;
- **O dimensiune de guvernare**, și anume existența unor mecanisme de "blocare în" obiectivele sociale ale organizației. Astfel, distinge întreprinderile sociale chiar mai puternic de la întreprinderile clasice și organizațiilor tradiționale non-profit.

Fig.1 – Dimensiuni de funcționare a întreprinderii sociale

¹⁸ Agenția Națională pentru Romi, Ce este economia socială, București, <http://www.economiesociala.anr.gov.ro/bursa2.htm> (vizitat 02.01.2015)

¹⁹ ICF Consulting Services, A map of social enterprises and their eco-systems in Europe, European

Deși definițiile variază între diverse țări sau structuri, și scopurile ES sunt, de asemenea, văzute diferit, există câteva elemente care transcend granițele și asupra cărora se pare că există un acord general:

- economia socială este rezultatul unor inițiative private, care au ca scop satisfacerea nevoilor sociale prin metode economice, în care nu primează maximizarea profitului investitorilor;
- formele de economie socială activează în piața reală, dar în același timp caută sprijinul politicilor publice, pentru că îndeplinesc un mandat social pe care statul, fie nu poate să îl îndeplinească, fie, dacă poate, nu o face cu aceeași eficiență și impact ca economia socială.

Una din cele mai reușite încercări de conceptualizare a ES aparține Rețelei Europene de Cercetare – EMES, care propune un set de 4 criterii economice și 5 criterii sociale pentru a defini întreprinderile sociale²⁰.

Criteriile economice:

1. O activitate continuă de producere de bunuri sau furnizare de servicii. Întreprinderile sociale, spre deosebire, poate, de organizațiile non-profit tradiționale, sunt implicate în a produce ceva fie că e vorba de produse, fie de servicii, și aceasta este rațiunea lor de a exista, precum și vehiculul lor pentru sustenabilitate.
2. Un mare grad de autonomie. Întreprinderile sociale sunt create și guvernate ca inițiative private. Ele nu sunt sub controlul autorităților publice, deși pot fi beneficiarele unor facilități acordate de acestea.
3. Un nivel semnificativ de risc economic. Cei care înființează aceste întreprinderi își asumă riscurile, și existența lor depinde de capacitatea membrilor / inițiatorilor de a asigura resursele necesare funcționării lor.
4. Un nivel de muncă plătită. Ele necesită un anumit nivel de muncă plătită, la care se poate adăuga, ca și la restul organizațiilor non-profit tradiționale, munca voluntară sau neremunerată.

Criteriile sociale:

1. Un scop explicit în beneficiul social al comunității. Întreprinderile sociale trebuie să servească un grup sau o comunitate, din perspectiva socială, și să promoveze abordarea socială.
2. O inițiativă lansată de un grup de indivizi. Întreprinderile sociale sunt rezultatul unor procese colective, care implică oameni aparținând unei comunități sau unui grup cu nevoi și scopuri bine definite.
3. Puterea de decizie în ÎS nu e legată sau bazată pe nivelul capitalului investit. Aceasta înseamnă că voturile sau modalitatea de decizie asupra activității nu sunt legate de câte acțiuni sau părți are fiecare din membri, în capitalul acelei întreprinderi.
4. Un mod participativ de conducere, care implică atât furnizorii de servicii și produse, cât și beneficiarii acestora.
5. Distribuția limitată sau nedistribuirea profitului. Profitul generat este, în general, reinvestit în dezvoltare sau în alte acțiuni sociale și rareori distribuit, și atunci într-o mică măsură, pentru a se evita abordarea clasică de maximizare a profitului, caracteristică sectorului economic de piață.

Conform conceptul tradițional francez, adoptat în 2002, „Organizațiile economiei sociale sunt actori economici și sociali activi în toate sectoarele. Ei sunt caracterizați în principal de scopurile și de formele lor distincte de antreprenariat. Economia socială include organizații precum cooperativele mutuale, societățile, asociațiile și fundațiile. Acestea sunt în special active în domenii precum protecția socială,

²⁰ European Research Network – EMES, Social Enterprise in Europe: Recent trends and developments, 2008

serviciile sociale, sănătate, servicii bancare, asigurări, producție agricolă, muncă asociativă, meșteșuguri, construcția de case, aprovizionare, servicii de proximitate, educație și training, în domeniul culturii, sportului și petrecerii timpului liber.”²¹

Definiția, deși pare cuprinzătoare, este în fapt limitativă, și realitățile din diverse țări europene arată că domeniile de activitate în care acționează economia socială sunt mai multe.

O altă formă de încadrare a economiei sociale, care să corespundă realității, ar putea fi formulată și astfel: **Întreprinderile sociale pot fi cele care:**

- 1. angajează persoane vulnerabile în scopul reinserției sociale. Aici, domeniul lor de activitate poate fi, practic, oricare și perspectiva din care sunt privite este cea a reinserției pe piața muncii;**
- 2. reinvestesc profitul în totalitate în activități cu caracter social sau minim 90% cum prevede Legea Economiei Sociale. De asemenea, domeniul lor de activitate poate fi oricare, dar ele sunt legate intrinsec de generarea de resurse pentru susținerea unui scop social;**
- 3. întreprinderi care prestează activități sociale identificate ca nevoi într-o anumită comunitate și care altfel nu ar putea fi satisfăcute. Aici, domeniul de activitate este și trebuie limitat de nevoile corect identificate și prioritizate ale comunității și, din această perspectivă, activitatea acestor întreprinderi sociale trebuie să fie coordonată și susținută de autoritățile din acele comunități;**
- 4. orice combinație între cele 3 de mai sus. Această ultimă categorie propusă lărgeste, la rândul ei, cadrul în care se poate afirma economia socială și ajută procesul de identificare a sinergiilor și maximizare a impactului.**

Toate cele 4 categorii de întreprinderi sociale de mai sus pot fi identificate în majoritatea țărilor europene, inclusiv sub diverse forme, în România și R. Moldova.

Secțiunea 3: ECONOMIA SOCIALĂ / ANTREPRENORIATUL SOCIAL ÎN EUROPA

3.1. Existența unei legi speciale

Existența unei legi speciale la nivel național poate fi o bună indicație despre conștientizarea, la nivel politic, a problematicii legate de antreprenoriatul social / economia socială. În general, o lege specială înseamnă că problema în cauză este considerată prioritară și nu poate fi adresată în mod corespunzător prin intermediul legislației generale. Asta nu înseamnă automat că țările care nu au o lege specială nu acordă atenție și prioritate domeniului. Tot în sensul acestei cercetări, o lege specială privind antreprenoriatul social / economia socială este un tip de act normativ care definește tipuri de activități, actori, mecanisme de management, înregistrare, monitorizare și evaluare și modalități de susținere a sectorului, și care face o delimitare între aceasta și alte forme asociative, care pot duce la generarea de venit și profit.

Necesitatea elaborării și aplicării de legi speciale s-a manifestat încă de la începutul mișcării de promovare a economiei sociale / antreprenoriatului social. Legi speciale au apărut relativ timpuriu, mai ales în țări unde tradiția cooperatistă era una puternică și unde statul a admis că are nevoie de parteneri neguvernamentali în generarea de soluții la problemele sociale.

²¹ European Standing Conference of Co-operatives, Mutual Societies, Associations and Foundation

Franța este prima țară care, în 1980, a adoptat o lege în domeniu, definită ca „economie socială bazată pe solidaritate”. Această primă formă nu a fost specifică în definirea tipologiei întreprinderii sociale, ci a fost concentrată mai mult pe clarificarea rolului structurilor economice asociative existente în domeniul social. Astfel, legea definește economia socială ca fiind compusă dintr-o varietate de organizații definite fie prin statutul lor legal (asociație, fundație, cooperativă, societate mutuală), fie prin obiectul lor de activitate (integrare în muncă, comerț etc.) și care recunosc anumite principii comune: natura voluntară, mod democratic de operare și scop de interes general. Aceste forme de organizare sunt active în domenii diverse precum agricultura, alimentația, pescuitul, construcțiile, transportul, asigurările de sănătate, educația, cultura, sportul, turismul social etc. În domeniul integrării în muncă, erau raportate în 2004, ca fiind active, peste 2300 de structuri care angajau peste 220.000 de salariați. Per ansamblu, structurile asimilate economiei sociale la nivelul anilor 2002 – 2003, angajau peste 2 milioane de persoane în peste 135.000 de structuri²². În 2002, Franța a introdus și o nouă formă de organizare a economiei sociale, denumită „societe cooperative d’interet collectif – societatea cooperativă de interes colectiv” sau SCIC. Acest tip de organizație privată, de interes colectiv, aduce laolaltă angajați, beneficiari, voluntari, autorități locale și regionale și orice alți parteneri care doresc să lucreze împreună pentru un proiect de dezvoltare locală. Deși considerată un pas înainte, ca rezultat al unui proces intern de dezbatere la nivelul mișcării cooperatiste, această nouă formă nu a avut efectul scontat, ducând, în 5 ani de la adoptarea ei, la înființarea a numai 94 de SCIC.

Italia a introdus, încă din 1991, prin lege, forma numită „cooperativa socială”, care nu presupune o reîncorporare a formelor existente, ci definește condițiile de eligibilitate ca o structură să poată fi considerată întreprindere socială. Structurile eligibile pot fi companii și organizații și astfel se poate să fie obținută marca legală de întreprindere socială, prin îndeplinirea unor condiții de nedistribuire a beneficiilor și de participare a partenerilor relevanți. Acest cadru a permis fundațiilor și asociațiilor să se înregistreze ca întreprinderi sociale în mod direct. Legea definește în mod clar domeniile de activitate considerate de utilitate socială, respectiv: bunăstarea socială, sănătatea, educația, instrucția și pregătirea profesională, protejarea mediului și a ecosistemelor, dezvoltarea și moștenirea culturală, turismul social, educația academică și postacademică, cercetarea și serviciile culturale, trainingul extra-curricular și sprijinul pentru întreprinderile sociale. În domeniul integrării în muncă, legea se poate aplica oricărui domeniu de activitate, cu condiția ca cel puțin 30% din angajați să fie persoane dezavantajate sau cu dizabilități.

Conform acestei legi, cooperativele sociale pot fi de 2 tipuri:

- **Cooperative sociale de tip A** – cooperative care oferă servicii directe persoanelor dezavantajate (asistență socială, asistență medicală și servicii de educație);
- **Cooperative sociale de tip B** – cooperative (de producție sau de servicii) în cadrul cărora 30% din totalul angajaților sunt persoane care provin din grupuri dezavantajate.

Legea a avut un efect semnificativ în creșterea sectorului, ducând la o creștere anuală de 10 – 20% a numărului de noi cooperative sociale înființate. Se estimează că în 2006 erau în Italia peste 11.000 de cooperative sociale²³. Datorită expansiunii domeniului și atenției de care beneficiază, în 2006, s-a adoptat și o nouă lege privind întreprinderile sociale, care nu face altceva decât să modernizeze legea din 1991 și să aducă clarificările necesare după 15 ani de implementare a legii precedente. Cooperativele sociale sunt astfel asimilate unor întreprinderi sociale.

²² Map of EU and national social economy institutions and organizations, DIESIS 2008, Equal project “PROMES – Promotion of Social Economy”.

²³ Map of EU and national social economy institutions and organizations, DIESIS 2008, Equal project “PROMES – Promotion of Social Economy”.

Belgia a introdus și ea la nivel federal în 1996 și apoi a revizuit în 2007, prin lege, conceptul de companie cu scop social, care este, ca și în cazul italian, o marcă și nu o formă nouă de încorporare. Cerințele birocratice au făcut însă ca relativ puține organizații (circa 400) să solicite acordarea acestui statut. Un număr semnificativ de organizații din rândul asociațiilor non-profit operează în scop social echivalat de EMES cu cel al întreprinderilor sociale. Pentru ele există posibilitatea de a se angaja în activități comerciale, dacă acestea se subsumează misiunii sociale a organizației. Regiunea autonomă valonă a impus însă ca întreprinderile de integrare în muncă să se înregistreze ca și companii cu scop social în cadrul legislației pe care Consiliul Valon a adoptat-o încă din 1990.

Legislația finlandeză a introdus și ea conceptul de întreprindere socială în 2003, dar l-a limitat exclusiv la activități de integrare pe piața muncii a persoanelor dezavantajate sau cu dizabilități. Legea creează o formă nouă de încorporare și un registru separat pentru aceasta. Se pun condiții clare privind prezența între angajați a cel puțin 30% persoane vulnerabile sau cu dizabilități și se impun reguli privind plata acestora la nivelul salariilor medii în branșele în care lucrează. Din cauză că nu există beneficii publice acordate acestor întreprinderi, ele nu sunt limitate în redistribuirea profitului. Se acordă sprijin public doar pentru înființarea acestora și pentru promovarea conceptului, dar procesul este unul dificil, motiv pentru care, numărul societăților înregistrate până în 2008 a fost de doar 69.

Marea Britanie a adoptat, în 2005, regulamentul privind încorporarea și funcționarea societăților în folos comunitar (SFC) ca un nou tip de societate cu răspundere limitată, specifică întreprinderilor sociale. Ele sunt gândite să funcționeze în interesul comunității și nu permit redistribuirea profitului, decât în condiții speciale. Mai mult, la desființare, activele și profiturile trebuie transferate unei organizații cu scopuri similare. Se face o separație clară cu sectorul caritabil, prin aceea că o organizație caritabilă nu poate fi și SFC, dar poate să fie acționară a unei SFC. Până atunci a funcționat o definiție larg acceptată, potrivit căreia, întreprinderile sociale sunt „afaceri cu scopuri primordial sociale al căror profit este în principal investit în acea afacere sau în comunitate”. În Marea Britanie, sectorul care poate fi asimilat cu economia socială este foarte puternic și a beneficiat de atenția autorităților, de peste 3 decenii. Încă din 2001, a fost creată Unitatea pentru Întreprinderi Sociale în cadrul Departamentului pentru Comerț și Industrie, care, mai târziu, în 2006, a fost integrată în Biroul pentru al Treilea Sector, plasat în directă subordine a primului ministru. Date din 2005 arată că în Marea Britanie existau peste 15.000 de întreprinderi sociale care angajau peste trei sferturi de milion de persoane. Marea Britanie este, de asemenea, cunoscută pentru dimensiunea și forța sectorului său caritabil. Unul din scopurile regulamentului din 2005 fiind și acela de a clarifica modalitatea prin care organizațiile caritabile pot să se implice în economia socială, tendință evidentă a sectorului în căutare de resurse sustenabile pentru a-și desfășura activitatea. În 2005, se raporta că 47% din venitul organizațiilor caritabile provine din activități lucrative.

Țările unde există legislație specială privind încadrarea economiei sociale sunt Grecia, România, Franța, Spania și Portugalia, ultimele două operând cu conceptul de cooperative sociale care pot furniza atât servicii sociale, cât și servicii de integrare în muncă.

Un exemplu dintre țările foste comuniste, care a introdus o legislație specială în 2006, este Polonia. Instituțiile astfel reglementate sunt limitate exclusiv la integrarea pe piața muncii a unor grupuri defavorizate, cărora le este permis să înființeze cooperative sociale. Cooperativele sunt eligibile pentru a furniza servicii publice și de a produce bunuri și oferi servicii pe baza reinvestirii profitului în scop social.

3.2. Acoperirea domeniului prin legi generale

Lipsa unei legi speciale nu trebuie privită ca o lipsă de interes pentru domeniu. Motivele sunt mult mai complexe și țin de multe ori de filozofia socială prin care a fost construită respectiva societate.

Un exemplu edificator este cel al Germaniei, unde, deși subiectul ca atare nu este foarte prezent pe agenda politică, economia socială are dimensiuni și importanță considerabile, în special din motive culturale și istorice. Încă din secolul al XIX-lea și mai ales după al doilea război mondial, Germania (vestul

Germaniei) a optat pentru un anumit tip de parteneriat social, care a fost mai târziu descris ca „economia socială de piață”. Abordarea a redus posibilitatea conturării unui sector de economie socială, iar entitățile care au activități asimilabile cu economia socială s-au grupat în altfel de forme. Ele sunt prezente în domenii precum generarea de locuri de muncă pentru persoane defavorizate sau servicii sociale și de protecția mediului, și au înregistrat o dezvoltare considerabilă, chiar în lipsa unor mecanisme de sprijin la nivel regional sau național. Se estimează că la începutul anilor 2000, economia socială în Germania angaja cel puțin 1,9 milioane de persoane și antrena între 2,5 și 3 milioane de voluntari²⁴. Unitățile asimilate economiei sociale erau active în toate sectoarele economice și erau operate atât de cooperativele tradiționale, cât și de organizații caritabile, asociații și fundații. Cu excepția asociațiilor, care au restricții pentru a desfășura activități economice, restul actorilor pot opera astfel de activități. Sectorul asimilat economiei sociale este fragmentat, și studiile locale și regionale, în care Germania a fost inclusă, recomandă tranziția către un cadru legal unitar, care să recunoască, promoveze și reglementeze domeniul.

Danemarca, exponent de seamă al economiei sociale de piață în cadrul țărilor nordice, este și ea una din țările care nu are o legislație specifică întreprinderilor sociale. Aici, majoritatea organizațiilor asimilate operatorilor de economie socială, sunt așa numitele “self-owned organizations”. Acestea sunt foarte strâns legate de domeniul public care le contractează pentru servicii variate, începând de la servicii sociale, integrare în muncă, reabilitare, îngrijire, servicii sociale de urgență, educație și mediu. Ele fie primesc contracte publice, fie sunt subvenționate public pentru a angaja personal. Se estima că în 2003 activau în Danemarca peste 9000 de astfel de organizații.

Deși este considerată țara cu cea mai avansată economie socială, Suedia, la rândul ei, nu are forme speciale de reglementare pentru întreprinderi sociale care activează cel mai frecvent în forma unor asociații economice. În Suedia, asociațiile pentru utilitate comunitară au o istorie îndelungată și au avut implicații economice și sociale semnificative la nivel local. Ele au apărut ca inițiative private și apoi au fost preluate, mai ales după al doilea război mondial, de către autoritățile locale, dând naștere în anul 1980, prin preluarea și unificarea a 370 de ateliere protejate, la o companie de stat numită Samhall. Asta a dus la o creștere nesustenabilă a dimensiunii sectorului public, care, după 1990, a trebuit să găsească metode de a-și reduce dimensiunea, păstrând, în același timp, accesul la serviciile sociale tradiționale. Această tendință a dus la reparația cooperativelor și grupurilor locale. Statul a păstrat rolul dominant în activitățile de integrare în muncă, dar în alte domenii, precum activitățile de îngrijiri ale copiilor, de tip creșe și centre de zi, inițiativele private s-au extins, atingând dimensiuni considerabile. Un alt domeniu a fost cel al îngrijirilor pentru persoanele cu probleme de sănătate mentală, unde statul a decis să desființeze centrele mari rezidențiale, și atunci, inițiativele comunitare au înlocuit nevoia de servicii, firește cu suport și subvenții publice.

O concluzie a trecerii în revistă a țărilor fără legislație specială este că ele au un model semnificativ de solidaritate socială, integrat în structura publică, care a funcționat perioade îndelungate și a dus la dezvoltarea așa numitelor „state ale bunăstării sociale”. Criza economică și modificările semnificative de ordin social și demografic forțează și aceste țări să caute soluții noi, sau să se întoarcă la soluții vechi (Suedia) pentru a reduce presiunea la care este supus sectorul public și pentru a revigora inițiativa privată, care să genereze soluții economice sustenabile.

România, chiar și înainte de instalarea regimului comunist, nu a avut o tradiție îndelungată în domeniul solidarității comunitare, care să ducă la inițiative sociale private. În perioada comunistă, mișcarea cooperatistă și-a pierdut, în mare măsură, caracterul de solidaritate socială și, deși ea a cuprins domenii numeroase de activitate și a angajat procente semnificative din forța de muncă, rolul ei social a fost limitat la pregătirea profesională și integrarea în muncă. Neavând tradițiile statelor bunăstării sociale

²⁴ Development and perspectives of Third Sector or Social Economy in Germany, Dr. Karl Birkholzer, University of Berlin, 2005

și cu o mișcare neguvernamentală reapărută doar după 1990, România nu poate spera pe termen scurt, la o mișcare de constituire a solidarității sociale, de la nivelul societății civile și al comunităților. O astfel de tendință trebuie susținută activ, prin măsuri clare și eficiente, printre care se numără, firește, și elaborarea de legislație specială și conturarea rolului economiei sociale în cadrul oricăror strategii de reformă a sistemului de protecție socială.

3.3. Tipuri de entități asimilate economiei sociale

Din motive istorice, cât și de oportunitate, organizațiile care fac economie socială nu sunt definite prin statutul lor legal și de aceea operează practic sub orice formă posibilă din punct de vedere legal în țara respectivă. Chiar și în situațiile particulare în care, la nivel național, a fost definită o formă specială de încorporare, ea nu a reunit toate organizațiile care practică economie socială. Uneori, în acest ultim caz, forma specială de încorporare a fost considerată o limitare sau o barieră impusă libertății de organizare. Conform definiției clasice, o activitate economică trebuie să producă bunuri și/sau servicii și să aibă o piață de desfacere. Bunurile și serviciile sociale sunt explicit rezultatul unei activități economice, dar piața pentru acestea nu poate și nu trebuie văzută ca o piață liberă, ca în conceptul liberal al economiei de piață.

Astfel, în concepția largă europeană, agenții economiei sociale / antreprenoriatului social pot fi:

forme tradiționale non-profit:

- fundații
- asociații
- parohii (forme de organizare a cultelor religioase cu personalitate juridică în unele state)

forme economice tradiționale asociative:

- cooperative
- societăți mutuale

forme economice clasice:

- societăți cu răspundere limitată
- societăți pe acțiuni
- parteneriate public-private.

Pe ansamblul țărilor din UE, toate aceste forme sunt prezente, ponderea și locul lor în cadrul fenomenului economiei sociale depinzând atât de istoria și cultura acelei țări, cât și de facilitățile acordate structurilor asimilate economiei sociale.

Se conturează, totuși, anumite tendințe regionale. Astfel, formele economice clasice sunt mai frecvente în țările nordice, Marea Britanie și Irlanda, formele cooperative în Franța, Spania, Portugalia și Italia și formele non-profit mai ales în fostele țări comuniste din Europa Centrală și de Est.

În mai multe țări, forma este predeterminată de legi ale întreprinderilor sociale. În Finlanda și Islanda ele trebuie să aibă forma unei companii. În Polonia, trebuie să fie organizate ca și cooperative, iar în Lituania ele nu pot fi decât asociații, fundații sau asociații religioase. Și în Marea Britanie a fost introdusă o formă specială de încorporare, ca societate cu răspundere limitată denumită „companie de interes comunitar”, dar legea nu obligă înregistrarea formelor de economie socială exclusiv sub această încorporare.

Un aspect important al întreprinderilor sociale, implicit sau explicit în toate țările UE, este acela al tipului de personal implicat. Există personal profesionist angajat cu normă întreagă sau parțială, ca și în sectorul economic clasic. Față de aceasta din urmă, economia socială / antreprenoriatul social mai poate implica și: voluntari, beneficiari și clienți în activitatea productivă. Astfel, se poate compensa lipsa de eficiență economică a unor astfel de întreprinderi sau chiar costul ridicat al unor servicii și bunuri furnizate, care nu ar putea fi acoperit în condiții normale de piață. Mai mult, oferirea de locuri de muncă pentru persoane cu dizabilități duce la o așteptare redusă privind productivitatea, care trebuie compensată într-

un fel pentru ca produsele și serviciile să fie competitive pe o piață liberă. În mod obișnuit, personalul plătit pentru program complet sau parțial, sau un anumit nivel de muncă plătită se regăsește în orice întreprindere socială. Sunt însă și excepții, ca de exemplu, întreprinderi în care personalul este în totalitate voluntar (ca de exemplu, în Danemarca, în cazul organizațiilor care furnizează îngrijiri pentru bolnavi cronici, persoane cu dizabilități sau persoane dependente de droguri) sau ca personalul să fie în totalitate plătit (Suedia și Finlanda). Există și țări în care ponderea personalului voluntar este limitată de lege – Italia la 50%. În marea majoritate a cazurilor, întreprinderile de integrare în muncă a persoanelor vulnerabile sau cu dizabilități au un prag minim: procentul de persoane din acele categorii care trebuie anagajate pentru a li se recunoaște statutul.

Un alt aspect important privind întreprinderile sociale este cel legat de management. Calitatea acestuia se așteaptă să fie la fel de ridicată ca în sectorul economic clasic, dar ținta principală a managementului nu este maximizarea profitului, ci îndeplinirea mandatului social al organizației. Aceasta duce la o abordare de management, bazată mai degrabă pe parteneriat cu clienții și beneficiarii și la un mod mai participativ de conducere a organizației. În țările UE15, nu se raportează probleme în identificarea și exercitarea unui management adecvat al întreprinderilor sociale, pe când în țările din fostul bloc comunist se simte lipsa unei experiențe adecvate în management economic. Asta mai ales pentru că majoritatea întreprinderilor sociale au fost inițiate de organizații non-profit, fără multă experiență în domeniul economic.

Este importantă și o discuție privind dimensiunea unor astfel de întreprinderi sociale. În general, acestea sunt de dimensiune mică și acționează la nivel local. Există și excepții, ca de exemplu, SAMHALL, în Suedia, care este organizație națională cu peste 20.000 de angajați, dar a cărei existență este direct legată de sprijinul public. La fel operează și organizații naționale ale Crucii Roșii sau ale Caritas (Austria). Între motivele pentru care cele mai multe au dimensiuni reduse, se număra profilul lor local și dificultatea de a avea resurse predictibile pe termen lung.

În România, sunt prezente toate formele de organizare cu potențial de a se implica în economia socială, dar măsura în care diversele forme sunt implicate, variază. Lipsa unor sisteme de înregistrare și, implicit a unei evidențe centralizate, face dificilă orice evaluare foarte precisă.

Cooperativele și societățile mutuale desfășoară activități economice, dar în mod sigur doar o mică parte din acestea pot fi considerate de economie socială. Organizațiile de tip „Cooperativa Invalizilor” sau „Casele de Ajutor Reciproc ale Pensionarilor” sunt emblematice pentru economia socială, dar sunt printre puținele exemple evidente.

Conform legislației în vigoare, asociațiile și fundațiile din România, pot desfășura activități generatoare de venit în mai multe moduri:

- în mod direct: „Asociațiile, fundațiile și federațiile pot desfășura orice alte activități economice directe, dacă acestea au caracter accesoriu și sunt în strânsă legătură cu scopul principal al persoanei juridice.”²⁵
- prin intermediul unei societăți comerciale: „Asociațiile și fundațiile pot înființa societăți comerciale. Dividendele obținute de asociații și fundații din activitățile acestor societăți comerciale, dacă nu se reinvestesc în aceleași societăți comerciale, se folosesc obligatoriu pentru realizarea scopului asociației sau fundației.”²⁶

²⁵ Articolul 48 din Legea 245/2005 de aprobare a OU privind înființarea și funcționarea asociațiilor și fundațiilor, 2000

²⁶ Articolul 47 din Legea 245/2005 de aprobare a OU privind înființarea și funcționarea asociațiilor și fundațiilor, 2000

Deși legislația nu este explicită privind tipul de activități economice care pot fi desfășurate de fundații și asociații, există cerința directă ca acestea să aibă legătură cu scopul respectivei organizații, fie să reinvestească dividendele obținute în realizarea scopului.

Din punct de vedere al practicării economiei sociale, aceste prevederi sunt pozitive și suficiente, dar firește că ar trebui clarificat în ce măsură scopul unei asociații sau fundații este cu adevărat unul social. Per ansamblu asociațiile și fundațiile nu trebuie neapărat să aibă un scop social. Mecanismul de încadrare a acestora într-un astfel de scop social, probabil că ar trebui să fie clarificat printr-o amendare a legii. OUG din 2000 a încercat să definească „utilitatea publică”, dar modul în care aceasta este acordată – prin hotărâre de guvern, perioada de acordare – nedeterminată, criteriile discutabile și uneori greu de îndeplinit de organizații locale, și beneficiile dificil de obținut, au făcut ca prea puține fundații și asociații să aplice pentru acest statut. S-a pus deseori în discuție și influența politicului în acordarea statutului de utilitate publică, și acest lucru a fost legat și de numărul crescut de organizații care au primit statutul în anii electorali (2004, 2008)²⁷. Utilitatea publică, pe de altă parte, nu ar determina automat recunoașterea activităților economice ca unele de economie socială.

Și în rândul asociațiilor și fundațiilor e dificil de apreciat implicarea lor în economia socială. Un studiu din 2010 arăta că 15% dintre acestea realizează venituri din activități de ES, în timp ce 40% nu exclud posibilitatea derulării unor activități economice sau financiare în sectoare precum: creditarea, dezvoltarea rurală, agricultura și silvicultura²⁸.

Un mod diferit și relevant de a privi economia socială, este din perspectiva singurului tip de întreprindere considerată automat ca fiind de economie socială, respectiv Unitatea Protejată Autorizată, care funcționează în baza prevederilor legii 448/2006. Conform acestei legi, sunt considerate unități protejate, orice tip de operatori economici – SRL și ONG care au cel puțin 30% personal angajat, persoane cu dizabilități, excepție autoritățile publice care pot înființa secții interne ca unitate protejată. Deși acestea aveau o nișă de piață clar delimitată – angajatorii cu peste 50 de salariați care nu aveau angajate 4% persoane cu dizabilități și utilizau taxa pe dizabilitate pentru achiziția de produse și servicii de la unități protejate, în august 2017, prin Ordonanța de Guvern 60, s-a decis ca taxa să fie colectată doar la bugetul de stat, provocând astfel o criză în sector, rezultată cu închiderea a peste 90% din entități și concedierea angajaților.

Secțiunea 4: EVALUAREA SITUAȚIEI ANTREPRENORIATULUI SOCIAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Economia socială și antreprenoriatul social au cunoscut o dezvoltare accelerată la nivel internațional și în mai multe state ale Uniunii Europene, însă este un concept relativ nou pentru R. Moldova și a fost valorificat insuficient.

Deși există câteva experiențe de succes, acestea au fost în mare parte inițiate și dezvoltate exclusiv prin contribuția donatorilor externi. În majoritatea cazurilor societățile comerciale vizate au fost create de asociații obștești.

Conform raportului „Antreprenoriatul Social în R. Moldova, realități și perspective” elaborat de către Fundația Est Europeană Moldova în anul 2013 sunt menționate următoarele inițiative de antreprenoriat social pe care le-am preluat în acest document:

²⁷ „România 2010 – sectorul neguvernamental – sectorul neguvernamental: profil, tendințe, provocări”, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, 2010

²⁸ „România 2010 – sectorul neguvernamental – sectorul neguvernamental: profil, tendințe, provocări”, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, 2010

1. Proiectului „Oportunități mai bune pentru tineri și femei”, PNUD Moldova, 2004-2011

Începând cu anul 2007 și până la finalizarea proiectului, au fost create 9 întreprinderi sociale fondate de ONG-uri partenere, prin intermediul cărora au fost finanțate 18 planuri de afaceri. Datorită activităților de antreprenoriat lansate s-a reușit crearea a circa 80 noi locuri de muncă, în valoare totală de 172 mii dolari SUA. Domeniul de activitate a întreprinderilor sociale este foarte variat, incluzând diverse servicii, activități agricole, producerea materialelor de construcție etc²⁹.

Întreprinderile sociale au fost înregistrate cu forma juridică SRL și membru fondator / acționar ONG:

- ✓ Servicii medicale (ultrasonografie), AO Artemida, Drochia
- ✓ Confecționarea ușilor, ferestrelor, AO Dacia, Soroca
- ✓ Servicii xerocopiere, seră de legume, bufet școlar, fermă de iepuri la Călărași
- ✓ Servicii telefonie IP la Ungheni
- ✓ Cultivarea ciupercilor la Căușeni
- ✓ Sală de forță și fitness la Edineț
- ✓ Fabricarea hârtiei igienice și o seră de legume la Cărpineni, Hîncești
- ✓ Magazin alimentar cu produse din carne, Centrul de Antreprenoriat în Afaceri, Chișinău
- ✓ Brutărie, Asociația invalizilor și veteranilor trupele de carabinieri, Chișinău
- ✓ Fabricare pavaj, Comrat, Găgăuzia

2. Proiectul „Dezvoltare Economică Locală”, Centrul CONTACT, 2009-2011

Proiectul Dezvoltare Economică Locală (DEL) a fost desfășurat în perioada august 2009 – iulie 2011, fiind finanțat de ICCO - Interchurch organization for development co-operation din Olanda, implementat de Centrul CONTACT.

Scopul Proiectului DEL a fost dezvoltarea potențialului economic local prin asigurarea accesului la servicii profesionale de consultanță în afaceri și susținerea afacerilor cu impact social în comunitățile din Republica Moldova.

13 Întreprinderi/Asociații Obștești, în cadrul Concursului Planurilor de Afaceri, au beneficiat de granturi pentru inițierea sau dezvoltarea afacerilor cu impact social și domeniul de prestări servicii;

În proiectul din 2009 au fost susținute următoarele idei de afaceri:

- ✓ Biciclete pentru toți, beneficiar AO „Consult-Nord”, s. Pelenia, r. Drochia
- ✓ Crearea minisecciei de procesare a laptelui, beneficiar AO „TRAIAN”, s. Cîrnășeni Noi, r. Căușeni
- ✓ Compania de teatru și divertisment pentru copii, beneficiar „IRIS”, s. Vadul lui Isac, r. Cahul
- ✓ Extinderea apeductului din satul Cotova, beneficiar „Alianța fermierilor din r. Drochia”, s. Cotova, r. Drochia

În proiectul din 2011 au fost susținute următoarele idei de afaceri:

- ✓ Înființarea frizeriei „ALEXIA”, beneficiar ÎI „Iorga Alexandru”, s. Vadul lui Isac, r. Cahul
- ✓ Apă bună pentru toți, beneficiar ÎM „Crihana-Service”, s. Crihana Veche, r. Cahul
- ✓ Servicii de selectare, colectare și transportare a deșeurilor menajere, beneficiar GȚ „Nitrean Vasile”, s. Volovița, r. Soroca
- ✓ Asigurarea populației comunei Tătărăuca Veche cu un serviciu de salubritate calitativ, beneficiar Primăria com. Tătărăuca Veche, r. Soroca
- ✓ Croitoria – afacere de succes în comuna Vatici, beneficiar AO „Pro-Business”, s. Vatici, r. Orhei

²⁹ De la concepte la oameni, schimbând destine: oportunități mai bune pentru tineri și femei. Raport de totalizare a rezultatelor proiectului "Oportunități mai bune pentru tineri și femei" la 6 ani de activitate, PNUD Moldova, Chișinău, 2010

- ✓ Salubritatea satului Cazangic, beneficiar GT „Natalia Timotin”, s. Cazangic, r. Leova
- ✓ Servicii de salubritate pentru un mediu sănătos, beneficiar AO „Viișoreanca, s. Viișoara, r. Edineț
- ✓ Sală de sport, beneficiar AO a femeilor Speranța-Mihăileni, s. Mihăileni, r. Rîșcani

3. Proiectul Incubator de afaceri mici, Asociația Keystone Human Services International Moldova, August 2012 – Iulie 2013

Keystone Moldova în parteneriat cu Winrock Moldova, a susținut instruirea persoanelor cu dizabilități și a familiilor lor în dezvoltarea unei afaceri și a acordat granturi mici pentru dezvoltare. Astfel, în ultimul trimestru al anului 2012, a fost desfășurată o activitate de cinci zile de dezvoltare a capacităților beneficiarilor în lansarea și dezvoltarea de afaceri pentru 16 persoane cu dizabilități, părinți ai acestora și prestatori de servicii. După instruire, au fost elaborate 13 planuri de afaceri.

Printre ideile de afacere ce sunt inițiate, pot fi menționate următoarele:

- ✓ producerea de bijuterii,
- ✓ crearea a două sere (de ciuperci și căpșuni)
- ✓ crearea unei ferme de prepelițe
- ✓ reparație auto
- ✓ cabinet de masaj
- ✓ confecționarea de poșete

Toate aceste afaceri micro au funcționat în cadrul unei întreprinderi, înregistrată sub formă de SRL, și care a fost gestionată de personalul Keystone Moldova, precum și de către beneficiarii acesteia.

Nu deținem informații, dacă întreprinderile sociale create în cele 3 proiecte menționate mai sus, sunt funcționale sau nu în prezent, nefiind acesta un obiectiv asumat pentru acest raport.

În Raportul de țară pe 2018 al R. Moldova ”Economia socială în vecinătatea estică și în Balcanii de Vest”, realizat cu Sprijinul Comisiei Europene, se regăsesc menționate următoarele întreprinderi sociale:

Descriere succintă	Sectorul în care activează	Misiunea socială	Grup Țintă
<p>Eco-Răzeni www.floaredecires.org</p> <p>Asociația Obștească Eco-Razeni este fondatorul întreprinderii sociale Floare de Cireș care furnizează servicii de catering. Numărul mediu de angajați: 16 (dintre care grupuri vulnerabile - 9).</p>	<p>Servicii de catering; Instruire; Agricultură</p>	<p>Crearea de locuri de muncă și plasarea pe piața muncii prin formare profesională</p>	<p>Persoane cu dizabilități și din alte grupuri vulnerabile</p>
<p>EduJoc (Education prin Joc) www.edujoc.eu</p> <p>EduJoc este o companie cu răspundere limitată, condusă de tineri entuziaști motivați și orientați social. Produc sau importă jucării și jocuri, organizează seminarii și ateliere gratuite pentru copii, părinți și educatori. Misiunea lor este de a oferi jucării educaționale de înaltă calitate tuturor copiilor din Moldova. A început în 2011 ca proiect pilot, în timp ce primul magazin a fost deschis în 2014. În prezent există două magazine. Numărul mediu de angajați: 5.</p>	<p>Producție de jucării (fabricație; vânzare cu amănuntul; instruire)</p>	<p>Disponibilitatea jucăriilor educative; Educație</p>	<p>Copii și părinți</p>

<p>Mara Woman www.mara.md</p> <p>MARA este o întreprindere socială (înființată în 2013) care produce haine tricotate de către femei cu misiunea socială de a dezvolta economia rurală și de a opri fenomenul migrației din zonele rurale prin crearea de locuri de muncă pentru femei și tineri. Înregistrată ca ONG, Mara Woman conduce un mic atelier în satul Scoreni, un magazin din zona industrială a Chișinăului și un magazin online.</p> <p>Numărul mediu de angajați: 5,5 (din care 4 femei din mediul rural).</p>	Textile și industria modei	Crearea locurilor de muncă; Promovarea tricotării ca tradiție	Femei din mediul rural
<p>MEGA www.megageneration.com</p> <p>MEGA (Academia Moldovenească de Guvernare a Mediului) este o asociație non-profit axată pe furnizarea de servicii de gamificare, dezvoltarea jocurilor serioase, instruirii și învățare electronică cu valoare socială și de mediu.</p> <p>MEGA reprezintă o soluție inovatoare pentru abordarea problemelor sociale și de mediu cele mai presante din lumea modernă.</p> <p>Recent, ca un spin-off de la MEGA, a fost creată o companie cu scop lucrativ numită ENVERACE. ENVERACE este o agenție de preselecție și recrutare a talentelor axată pe domeniul managementului mediului, științei și eco-inovării.</p> <p>Numărul mediu de angajați: 5</p>	IT, servicii de training și e-learning, servicii de recrutare	Impact social și de mediu; Creare locuri de muncă	Tineri interesați de mediu, știință și carieră profesională; Organizații interesate de specialiști în domeniul mediului și știință.
<p>Dulce Plai www.dulceplai.com</p> <p>Dulce Plai a fost fondată de o tânără întreprinzătoare în 2012, continuând tradițiile tatălui și bunicului ei. Misiunea Dulce Plai este de a restabili populația de albine din Moldova și de a produce produse de înaltă calitate din stupină; în timp ce sprijină inițiativele sociale și de dezvoltare a tineretului în Moldova.</p> <p>Astăzi, stupina Dulce Plai a crescut de la 30 de familii de albine la 160, de la o linie de produse la douăzeci și cinci, iar echipa Dulce Plai a făcut o campanie activă în școlile locale pentru educarea tinerilor despre importanța albinelor, sprijinirea și parteneriatul cu localnicii și parteneri internaționali pentru proiectarea și punerea în aplicare a programelor de dezvoltare a tinerilor din mediul rural și asistarea apicultorilor din Moldova pentru a crea stupine proprii.</p> <p>Numărul mediu de angajați: 3</p>	Agricultură Training	Impact social și de mediu; Biodiversitate și dezvoltare rurală	Populația din mediul rural
<p>Seed It Forward www.seeditforward.org</p> <p>Seed It Forward este înființată în 2015 și are ca scop „să crească copaci și oameni pentru o Moldova mai ecologică”. Acest lucru se realizează prin plantarea și</p>	Agricultură	Impact de mediu și social	Populația generală

creșterea copacilor și a altor plante din diferite regiuni ale țării și prin împărtășirea pasiunii și abilităților lor cu alte persoane, în special cu cei care nu au plantat niciodată un copac în viața lor. Numărul mediu de angajați: 10			
---	--	--	--

Adesea, proiectele sociale din Moldova nu au un model de afaceri dovedit sau nu sunt fundamentate și din punct de vedere economic. Aceste inițiative sunt în proces de dezvoltare și adaptare la nevoile comunității, dar și la încetarea finanțării și a sprijinului din partea diferitor donatori.

Ca urmare a stadiului lor de dezvoltare timpurie, întreprinderile sociale fie nu sunt încă rentabile, fie profiturile generate sunt foarte limitate și nu permit o independență financiară completă.

În prezent, subvențiile oferite de agențiile internaționale de dezvoltare și donatorii externi sunt principala sursă de finanțare (sau cofinanțare) pentru întreprinderile sociale din Moldova. Datorită interesului în creștere pentru economia socială, există premise pentru diversificarea instrumentelor de finanțare.

În Moldova există o comunitate mare și diversă de donatori, de la organizații donatoare individuale la agenții internaționale de dezvoltare: Ambasada Austriei, Fundația Est Europeană, Ambasada Suediei, Agenția Suedeză pentru Dezvoltare și Cooperare, GIZ – Agenția Germană pentru Dezvoltare și Cooperare, UNDP, USAID, FHI360, Agenția Suedeză pentru Dezvoltare, Ministerul Afacerilor Externe din Danemarca ș.a. Mulți dintre donatori oferă sprijin pe mai mulți ani pentru programele și proiectele derulate de numeroase ONG-uri.

Există inițiative de dezvoltare de întreprinderi sociale și prin fonduri de cooperare transfrontalieră România – R. Moldova finanțate de către Comisia Europeană prin ministerele de resort din România. Fundația Ecoul Cernobilului din Chișinău a reușit înființarea unui atelier de producție în domeniul legătorie manuală și tipografie și a unui program social denumit Clubul Tinerilor dedicat incluziunii sociale a tinerilor cu dizabilități. Din păcate, lipsa unui cadru legislativ favorabil dezvoltării, nu a permis trecerea la nivelul următor, cel de prestare servicii economice continuu, ci a limitat intervenția la nivel de terapie vocațională pentru acești tineri.

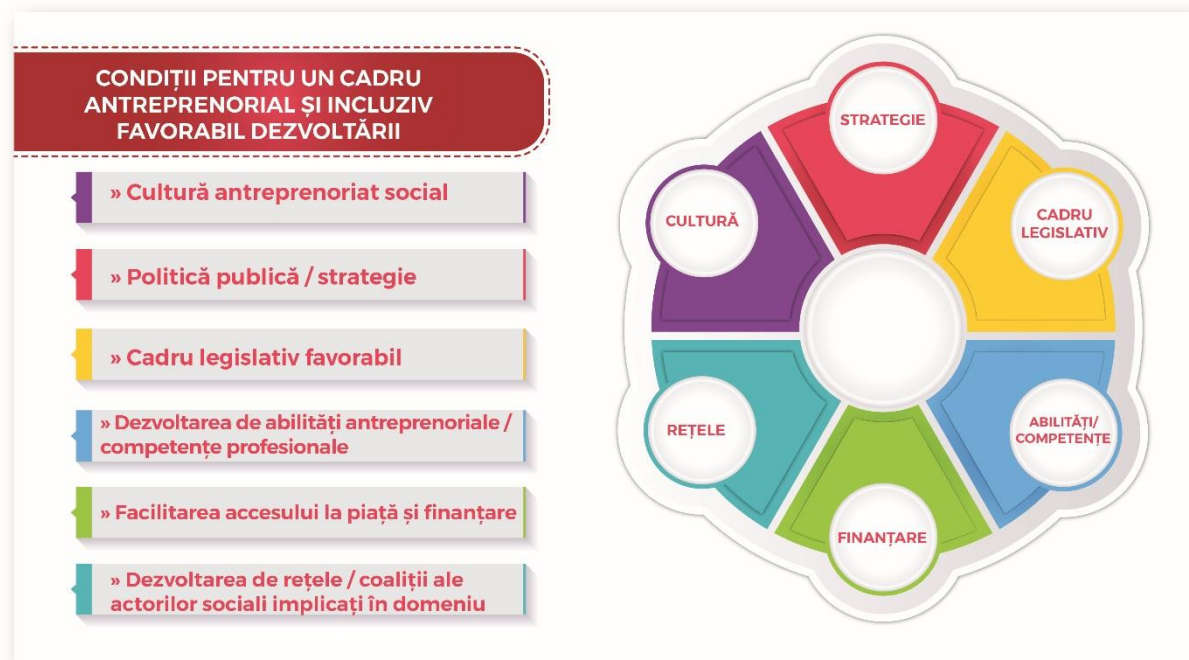
În R. Moldova, nu există mecanisme formale de coordonare între actorii cheie din diferite sectoare. Dezvoltarea antreprenoriatului social și coordonarea instituțională sunt preluate de serie de ONG-uri care abordează în mod activ probleme legate de antreprenoriatul social. Cu toate acestea, capacitatea lor de advocacy, depinde de finanțarea donatorilor și pune probleme de sustenabilitate a intervențiilor.

Datorită vulnerabilității economice a întreprinderilor sociale, riscurilor mari, ratelor dobânzilor ridicate și altor probleme conexe, finanțarea nu este asigurată de instituții financiare și bancare. Produsele de microfinanțare, din păcate, nu sunt încă disponibile pentru întreprinderile sociale din Moldova.

O altă problemă, este legată de faptul că în Moldova, nu există un sistem unificat de monitorizare și evaluare a întreprinderilor sociale. Donatorii și organizațiile care oferă sprijin întreprinderilor sociale folosesc metodologiile proprii pentru monitorizarea și evaluarea întreprinderilor sociale / ONG-urilor. Adesea aceste monitorizări sunt limitate la monitorizarea proiectului per ansamblu și nu include activitățile economice ale organizației. Întreprinderile sociale au de obicei un sistem intern de evaluare a impactului social pe care îl au în comunitate.

Monitorizarea rezultatelor financiare și a rentabilității devine dificilă atunci când întreprinderile sociale au diverse surse de venit monetare și nemonetare și beneficiază de diverse mecanisme de asistență tehnică. Nu există nicio dovadă a separării conturilor pentru veniturile non-profit și profit.

În continuare ne-am propus să evaluăm situația dezvoltării antreprenoriatului social din R. Moldova prin utilizarea unui instrument dezvoltat de Comisia Europeană în parteneriat cu OECD³⁰. Acest instrument a fost aplicat actorilor sociali implicați în domeniu, în cadrul întâlnirilor individuale derulate în procesul de elaborare a prezentului document, precum și prin aplicarea acestuia online. Un număr de 18 persoane, actori publici și privați în domeniul antreprenoriatului social au răspuns acestui chestionar ce a vizat măsurarea percepției respondenților din perspectiva priorităților de acțiune specificate în diagrama de mai jos:

Rezultatele obținute sunt următoarele:

I. CULTURĂ ANTREPRENORIAL SOCIAL (1 cel mai mic grad de implementare, iar 10 cel mai mare grad de implementare). În tabel au fost trecute numărul de răspunsuri pe fiecare grad în parte.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.1. Organizațiile active ale societății civile și ale economiei sociale promovează antreprenoriatul social?	0	2	2	2	4	2	2	1	3	0
1.2. Sunt organizate în localitatea în care activați acțiuni de conștientizare privind importanța antreprenoriatului social?	4	3	2	1	3	3	1	0	1	0
1.3. Educația contribuie la dezvoltarea unei atitudini pozitive față de antreprenoriatul social?	5	1	1	1	0	1	3	1	1	3
1.4. Universitățile și / sau mediul academic sunt active în domeniul antreprenoriatului social?	4	3	0	2	5	2	2	0	0	0
1.5. Sunt colectate periodic date statistice cu privire la impactul întreprinderilor sociale în comunitate?	6	5	2	1	3	1	0	0	0	0

Concluzie: Conform întâlnirilor avute cu o serie de actori publici și privați în domeniu, precum și răspunsurile la acest chestionar, rezultă că avem un grad foarte scăzut al culturii antreprenoriatului social în R. Moldova. Vedem un interes pentru creșterea acestui indicator din perspectiva ONG-urilor / Întreprinderilor Sociale și a mediului academic. ONG-

³⁰ THE BETTER ENTREPRENEURSHIP POLICY TOOL. SOCIAL ENTREPRENEURSHIP SELF-ASSESSMENT STATEMENTS, European Commission & OECD.

urile sunt direct interesate să dezvolte întreprinderi sociale în comunitate ca soluție la probleme sociale cu care se confruntă și crearea de surse alternative de autofinanțare. Mediul academic, are un interes pentru dezvoltarea sectorului din perspectiva trend-ului la nivel european privind dezvoltarea economiei sociale și a modelului inovator care schimbă perspectiva în ceea ce privește teoriile macro economice.

II. CADRU INSTITUȚIONAL (1 cel mai mic grad de implementare, iar 10 cel mai mare grad de implementare). În tabel au fost trecute numărul de răspunsuri pe fiecare grad în parte.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.1. Instituțiile publice sprijină întreprinderile sociale și au conexiuni cu ele?	3	3	2	1	1	1	4	1	2	0
2.2. Există mecanisme eficiente de coordonare care să conducă la sinergii între instituții guvernamentale și la toate nivelele guvernamentale?	0	3	3	5	2	2	2	0	1	0
2.3. Procedura de dezvoltare de politici pentru a sprijini dezvoltarea întreprinderilor sociale este incluzivă?	0	2	3	3	0	6	2	0	2	0
2.4. Există o strategie formală pentru întreprinderile sociale?	3	4	3	0	1	2	0	4	1	0

Concluzie: Se observă o rată crescută de răspunsuri în ceea ce privește sprijinul oferit de instituțiile publice pentru întreprinderi sociale. Cel mai probabil, acest răspuns este asociat faptului că Moldova a făcut pași importanți în elaborarea unui cadru legislativ și a unui regulament de funcționare a Comisiei Naționale de Antreprenariat Social, precum și intenția de a avea o strategie publică și alocarea de fonduri pentru dezvoltarea de start-uri în domeniu. Acest proces a fost unul incluziv, în care a fost implicată o rețea informală de actori ai antreprenariatului social din mediul privat, care au venit inițial cu propuneri pe cadul legislativ și pe care Ministerul Economiei și Infrastructurii le-a preluat și le-a introdus pe circuitul de aprobare guvernamentală și parlamentară. La rândul său, Ministerul Economiei și Infrastructurii prin asistența tehnică și financiară GIZ a contractat expertiză specifică în domeniul antreprenariatului social pentru revizuirea documentelor și punerea în acord cu documentele europene. În foarte scurt timp de la aprobarea Regulamentului de Funcționare a Comisiei Naționale de Antreprenariat Social, a fost derulată procedura de selecție a membrilor și au fost înființate grupuri de lucru cu persoane cheie din diferite ministere pentru o abordare trans-sectorială și integrată. În prezent, membrii Comisiei Naționale de Antreprenariat Social cu sprijinul GIZ documentează prin acest raport situația actuală din R. Moldova și nevoile de dezvoltare în vederea elaborării ulterioare a unui Plan Național de Dezvoltare a Antreprenariatului Social.

III. CADRU LEGAL ȘI DE FUNCȚIONARE (1 cel mai mic grad de implementare, iar 10 cel mai mare grad de implementare). În tabel au fost trecute numărul de răspunsuri pe fiecare grad în parte.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.1. Există o legislație în domeniul întreprinderilor sociale?	0	0	0	0	1	3	6	1	3	4
3.2. Legislația în domeniul întreprinderilor sociale este relevantă și a fost dezvoltată împreună cu actori relevanți din domeniu?	0	0	1	1	0	3	5	6	1	1
3.3. Procedurile administrative specifice întreprinderilor sociale sunt accesibile și clare?	0	2	1	2	2	2	4	5	0	0
3.4. Facilitățile fiscale și non-fiscale răspund nevoilor întreprinderilor sociale?	5	1	1	1	1	5	3	1	0	0

Concluzie: Referitor la acest item, observăm că respondenții sunt la curent cu existența unui cadru legislativ pentru dezvoltarea antreprenoriatului social și recunosc faptul că elaborarea s-a făcut prin consultarea diferitor actori cheie în domeniu, atât din sectorul privat, cât și public. Procedurile administrative specifice întreprinderilor sociale sunt din perspectiva celor mai multe răspunsuri ca fiind accesibile și clare. Referitor la facilități, observăm preponderent două tipuri de răspunsuri: că nu există sau că există, dar nu suficient de adaptate nevoilor. Explicația este dată de faptul, că în legislație sunt într-adevăr menționate anumite facilități fiscale și non-fiscale, care din păcate în realitate nu sunt implementate, pentru că nu au corespondent în legislația secundară de aplicare.

IV. ACCESUL LA FINANȚARE (1 cel mai mic grad de implementare, iar 10 cel mai mare grad de implementare). În tabel au fost trecute numărul de răspunsuri pe fiecare grad în parte.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4.1. S-a făcut o mapare a pieței financiare?	6	2	2	0	4	3	1	0	0	0
4.2. Întreprinderile sociale au acces la finanțare corelată cu stadiul lor de dezvoltare?	5	3	1	2	5	1	1	0	0	0
4.3. În vederea obținerii de profit, întreprinderile sociale beneficiază de suport din partea anumitor furnizori de servicii specializate?	5	2	1	3	2	3	1	0	0	0
4.4. Întreprinderile sociale beneficiază de sprijin constant din partea anumitor finanțatori privați?	4	1	2	2	1	5	2	0	0	0
4.5. Se derulează campanii de conștientizare ale factorilor de decizie în rândul posibililor finanțatori / achizitori cu privire la întreprinderile sociale?	2	2	3	2	1	3	3	0	0	0
4.6. Fondurile publice sunt utilizate pentru a finanța / face achiziții de la întreprinderi sociale, fie direct fie prin intermediari?	6	2	6	0	2	2	0	0	0	0

Concluzie: Din datele colectate și furnizate prin intermediul chestionarului rezultă că nu avem date statistice privind piața financiară. Pe de altă parte, imaturitatea sectorului de antreprenoriat social și riscurile mari la care se supun afacerile sociale, nu-l face atractiv pentru investitori. Din datele prezentate anterior se poate observa faptul că majoritatea finanțărilor oferite în special de donatori externi au fost pentru înființare și nu neapărat pentru dezvoltarea de întreprinderi sociale. Într-adevăr acordarea finanțărilor private a fost oferită la pachet cu consultanță și asistență tehnică mai degrabă pentru implementarea proiectului și atingerea indicatorilor asumați și mai puțin pe rezultatele economice și de impact al întreprinderilor sociale create. Campanii de conștientizare ale factorilor de decizie în rândul posibililor finanțatori / achizitori cu privire la întreprinderile sociale se derulează punctual, dar nu suficient de intens. Datorită aprobării cadrului legal, aceste campanii tind să crească în intensitate, însă ritmul este dictat de disponibilitatea finanțărilor și a interesului direct al donatorilor. La nivel de achiziții publice, aproape că nu există un sistem de implementare a acestui tip de sprijin non-fiscal. În interviurile avute, a rezultat că singurele entități care au activitate economică și sunt prezente în piața achizițiilor publice sunt Asociațiile nevăzătorilor și a persoanelor cu deficiențe de auz, care beneficiază anual și de subvenții guvernamentale pentru activitatea prestată.

V. ACCESUL PE PIAȚĂ (1 cel mai mic grad de implementare, iar 10 cel mai mare grad de implementare). În tabel au fost trecute numărul de răspunsuri pe fiecare grad în parte.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5.1. Întreprinderile sociale utilizează tehnologia pentru a accesa diverse piețe?	1	6	3	1	1	4	0	0	1	1
5.2. Întreprinderile sociale au acces la piața liberă?	1	1	3	1	1	2	7	1	0	1

5.3. Autoritățile publice sunt încurajate să facă achiziții de la întreprinderi sociale?	3	6	2	0	0	3	2	0	1	1
5.4. Întreprinderile sociale beneficiază de sprijin pentru a depune oferte la diferite proceduri?	5	2	2	3	2	1	1	0	1	1
5.5. Întreprinderile sociale folosesc oportunitățile oferite de piață?	3	1	4	3	2	3	0	0	1	1
5.6. Sunt implementate măsuri pentru a sprijini accesul pe piață al întreprinderilor sociale?	3	4	3	0	3	3	1	0	0	1

Concluzie: Conform datelor analizate, rezultă faptul că deși întreprinderile sociale au teoretic acces la piață (nu le este interzis să comercializeze produse și servicii), acestea nu sunt prezente în piață și nici nu beneficiază de măsuri de sprijin sau tehnologie pentru a depăși această barieră. Pe de altă parte, numărul redus de întreprinderi sociale dezvoltate în R. Moldova, nu le ajută să fie vizibile în piață și să educe clienții în ceea ce privește achizițiile responsabile. Deși, o mare parte din întreprinderile sociale oferă practic servicii de interes public, autoritățile publice centrale și locale, preferă achizițiile clasice de la companii for – profit. Motivele sunt diverse: cadrul legislativ incomplet în ceea ce privește achizițiile rezervate, lipsa de pregătire a personalului din departamentele de achiziții privind clauzele sociale și de mediu pe care le pot introduce în caietele de sarcini, neînțelegerea rolului pe care le au întreprinderile sociale în comunitate, lipsa informațiilor despre sector în spațiul public.

VI. SPRIJIN PENTRU DEZVOLTAREA DE ABILITĂȚI ȘI PENTRU DEZVOLTAREA AFACERII (1 cel mai mic grad de implementare, iar 10 cel mai mare grad de implementare). În tabel au fost trecute numărul de răspunsuri pe fiecare grad în parte.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6.1. Întreprinderile sociale beneficiază de cursuri pentru dezvoltare?	0	3	2	3	1	3	4	2	0	0
6.2. Întreprinderile sociale au acces la programe de coaching și mentoring?	1	4	3	3	1	2	2	2	0	0
6.3. Întreprinderile sociale au acces la structuri de suport în vederea dezvoltării afacerilor?	2	3	2	2	2	4	2	1	0	0
6.4. Rețelele sprijină dezvoltarea întreprinderilor sociale?	0	2	7	0	1	5	2	1	0	0

Concluzie: Conform documentărilor realizate pentru acest raport, o serie de cursuri pentru dezvoltarea de întreprinderi sociale au fost derulate în R. Moldova cu sprijinul donatorilor externi și a finanțării europene. Anual este derulată conferința națională de antreprenoriat social organizată de Asociația Obștească Eco Răzeni cu sprijinul donatorilor externi, sunt organizate diferite vizite de studiu în țări UE, inclusiv România, precum și cursuri specifice de formare în domeniu. Un rol important în dezvoltarea resurselor umane din R. Moldova în domeniul economiei sociale a avut-o și Fundația "Alături de Voi" România din Iași. Din păcate nu există pe piață programe de coaching și mentorat specializate pe business social, poate și datorită lipsei finanțării pentru sector. Chiar dacă anumiți donatori, și-au dezvoltat odată cu acordarea finanțării, structuri de suport pentru întreprinderi sociale, acestea sunt orientate strict pe obiectivele și indicatorii de proiect, fără a contribui la o coordonare sectorială și punerea unei experiențe practice individuală într-o experiență de sistem. În R. Moldova a fost creată la inițiativa Asociației Obștești Eco-Răzeni și Asociația Motivație o coaliție a antreprenoriatului social, care a adus în atenția autorităților locale subiectul. Ca orice inițiativă, lipsa de finanțare și leadership a membrilor, influențează capacitatea rețelei de a implica membrii și a le acorda suport punctual în dezvoltare. De aici probabil și percepția scăzută a respondenților privind modul în care această platformă sprijină dezvoltarea întreprinderilor sociale.

VII. ESTIMAREA IMPACTULUI, CONDUCERE, EVALUARE (1 cel mai mic grad de implementare, iar 10 cel mai mare grad de implementare). În tabel au fost trecute numărul de răspunsuri pe fiecare grad în parte.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7.1. Întreprinderile sociale au acces la metode de estimare / raportare a impactului?	3	4	2	0	1	6	1	0	0	1
7.2. Modalitatea de raportare / estimare a impactului a fost creată împreună cu reprezentanții sectorului?	3	3	2	0	3	5	1	0	0	1
7.3. Există inițiative de conștientizare cu privire la măsurarea impactului și cu privire la modalitatea de raportare?	2	2	5	1	3	3	1	0	1	0
7.4. Măsurarea impactului și modalitățile de raportare sunt discutate public și fac obiectul proceselor legislative?	2	3	3	0	6	2	2	0	0	0

Concluzie: Se pare că o parte din întreprinderile sociale active pe piață, în special care au beneficiat de formare sau asistență financiară internațională, au dezvoltat instrumente de măsurare a impactului și raportează acest lucru public. Odată cu funcționarea Comisiei Naționale de Antreprenoriat Social și autorizarea întreprinderilor sociale, se vor colecta și o serie de indicatori anuali de impact. Modelul de raport anual pe care va trebui să-l facă fiecare entitate în parte, are incluși o parte din indicatorii standard, fiecare întreprindere socială având libertatea să adauge și alții. Așa cum se vede și din percepția respondenților, sunt prea puține inițiative de conștientizare cu privire la importanța măsurării impactului și comunicării acestuia public. În stadiul de dezvoltare a sectorului în care se află R. Moldova, putem spune că indicatorii propuși au fost discutați public și fac parte din procesul legislativ de aprobare a Regulamentului de Funcționare a Comisiei Naționale de Antreprenoriat Social. La elaborarea cadrului legislativ, documentarea s-a realizat preponderent cu privire la impactul economiei sociale / antreprenoriatului social în alte țări, în special în spațiul european.

Secțiunea 5: - CADRUL LEGISLATIV ÎN DOMENIUL ANTREPRENORIATULUI SOCIAL ÎN R. MOLDOVA

În data de 02 noiembrie 2017, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea privind modificarea și completarea unor acte legislative (Legea nr. 845/1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi), prin care a fost reglementat legal domeniul Antreprenoriatului Social. În conformitate cu prevederile art. 36¹ activitatea de antreprenoriat social este desfășurată de întreprinderi sociale și întreprinderi sociale de inserție. Statutul de întreprindere socială sau statutul de întreprindere socială de inserție se atribuie de Comisia Națională pentru Antreprenoriat Social, conform alin.3 al art. 36² al aceleași legi.

În scopul executării modificărilor la *Legea nr. 845/1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi (Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 1994, nr. 2, art. 33)*, cu modificările și completările ulterioare, Asociația Obștească Asociația „MOTIVAȚIE” din Moldova în parteneriat cu Asociația Eco-Răzeni, a contractat un expert care a elaborat Regulamentul Comisiei Naționale pentru Antreprenoriat Social. Ministerul Economiei și Infrastructurii cu sprijinul Agenției de Cooperare Internațională a Germaniei a contractat la rândul lor un expert în antreprenoriat social – Angela Achiței, expert economie socială din România, care a revizuit și validat forma finală a documentului. Menționăm faptul, că forma inițială a regulamentului a fost elaborat de către expertul contractat de către Asociația „MOTIVAȚIE” în colaborare cu membrii coaliției pentru antreprenoriat social din R. Moldova.

Prin Hotărârea nr. 1165/28.11.2018, a fost aprobat Regulamentul de organizare și funcționare a Comisiei Naționale pentru Antreprenoriat Social și a listei genurilor de activitate ce constituie activități de antreprenoriat social. Regulamentul conține stipulări cu privire la modul de organizare și funcționare a

Comisiei, componența nominală a acesteia, modul de atribuire și de retragere a statutului de întreprindere socială sau de întreprindere socială de inserție, inclusiv procedura de examinare a solicitării privind atribuirea unui astfel de statut, precum și controlul privind conformarea la statutul de întreprindere socială sau de întreprindere socială de inserție.

Conform legii, definiția antreprenoriatului social este următoarea:

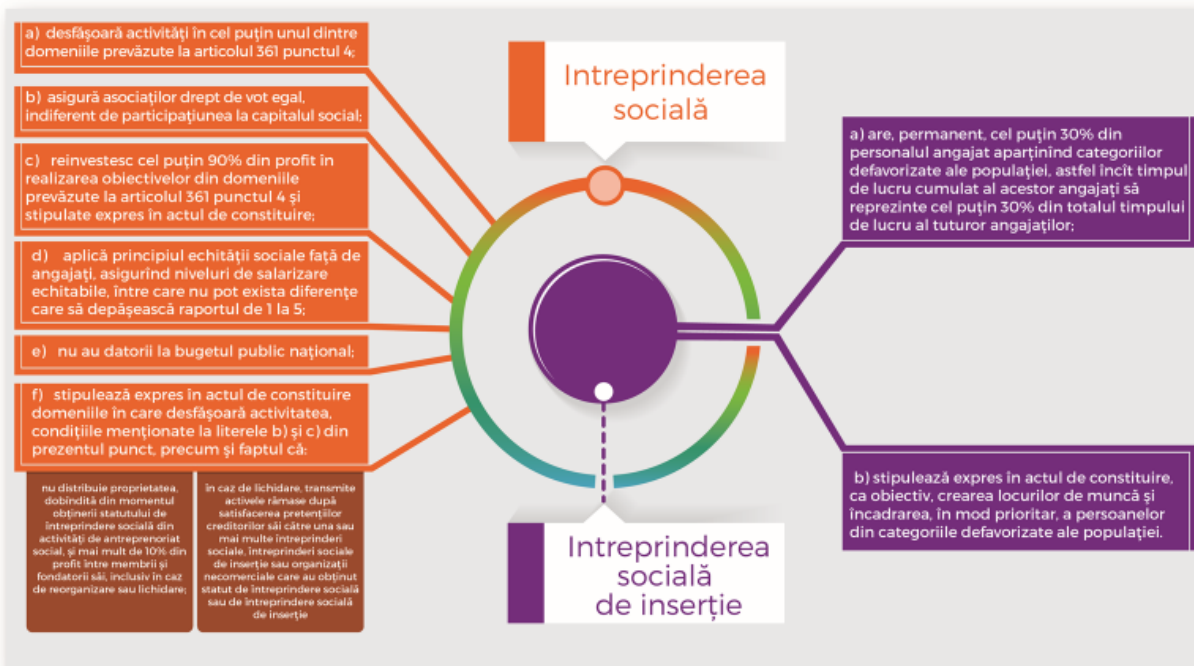
- Activitatea de **antreprenoriat social**, desfășurată de întreprinderile sociale și întreprinderile sociale de inserție, este orientată spre îmbunătățirea condițiilor de viață și oferirea de oportunități persoanelor din categoriile defavorizate ale populației prin consolidarea coeziunii economice și sociale, inclusiv la nivelul colectivităților locale, prin ocuparea forței de muncă, prin dezvoltarea serviciilor sociale în interesul comunității, prin creșterea incluziunii sociale.

Întreprinderea socială este întreprinderea constituită de:

- asociații obștești;
- fundații;
- culte religioase;
- instituții private și/sau persoane fizice care desfășoară activități de antreprenoriat social în vederea soluționării unor probleme sociale de interes comunitar și care îndeplinesc condițiile stabilite în prezentul capitol.

Pot obține statut de întreprindere socială societățile cu răspundere limitată și cooperativele de producție, constituite de entitățile specificate la articolul 36² punctul 1, care îndeplinesc cumulativ anumite condiții specificate în mod expres în legislație.

Pentru alte aspecte, poate fi documentată direct legislația valabilă în acest moment.

Secțiunea 6 – RECOMANDĂRI PRIVIND DEZVOLTAREA ANTREPRENORIATULUI SOCIAL PENTRU PERIOADA 2019-2024

Antreprenoriatul social în Moldova se află în primele sale etape de dezvoltare și nu poate crește fără o serie de eforturi constante și susținute de toți actorii implicați. Pe lângă cadrul legislativ, este necesar să se inițieze măsuri concrete pentru crearea unui ecosistem favorabil dezvoltării: accesul la diferite instrumente de finanțare și piețe, structuri de sprijin pentru afaceri, dezvoltare resurse umane și cercetare, facilități fiscale și non-fiscale diferențiate pe tipuri de întreprinderi sociale etc. Acest aspect, necesită parcurgea unor pași importanți:

- Elaborarea unui document de politică publică sau a unui program național de dezvoltare a antreprenoriatului social
- Armonizarea legislației secundare cu Legea Antreprenoriatului Social
- Pilotarea unor programe de tipul: scheme de administrator de grant care să includă: formare / mentorat / finanțare / promovare / măsurare impact
- Elaborarea unei Strategii Naționale de Dezvoltare a Antreprenoriatului Social însoțit de un plan de acțiune multianual
- Colectarea periodică de date / cercetare / evaluare / dezvoltare resurse umane.

În continuare, ne-am propus să evidențiem pe fiecare din cele 6 arii de acțiune analizate în capitolul 4, aspecte practice care ar trebui luate în considerare în elaborarea unui plan național de dezvoltare a antreprenoriatului social:

Nr. crt	Arii prioritare de intervenție	Măsuri propuse
1.	Dezvoltarea culturii antreprenoriatului social	<ol style="list-style-type: none"> 1. Includerea antreprenoriatului social pe agenda publică și în strategiile pentru ocuparea forței de muncă și dezvoltare economică și socială. 2. Recunoașterea rolului pe care îl au întreprinderile sociale în crearea și păstrarea unor locuri de muncă de calitate, contribuind major la reușita Pilonului european al drepturilor sociale și a Agendei 2030 pentru dezvoltare durabilă. 3. Recunoașterea rolului pe care îl au întreprinderile sociale ca vectori de inovare socială și economică. 4. Promovarea antreprenoriatului social de către toți actorii implicați în domeniu, atât din sectorul public, cât și privat. 5. Derularea de campanii anuale de conștientizare a comunității privind importanța susținerii sectorului prin achiziția de produse și servicii realizate de către întreprinderile sociale. 6. Declararea oficială a unei zile din an - "Ziua Antreprenoriatului Social" și organizarea de evenimente publice de conștientizare. 7. Colectarea periodică de date cu privire la impactul economic și social pe care îl au întreprinderile sociale și utilizarea acestora pentru cercetare și crearea unui cadru favorabil dezvoltării. 8. Implicarea instituțiilor educaționale în crearea de programe de dezvoltare competențe în domeniul antreprenoriatului social, începând cu ciclul primar până la cel universitar.
2.	Elaborarea de politici publice / strategii în domeniu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Recunoașterea întreprinderilor sociale ca actori politici, ca atare interlocutori în elaborarea și implementarea politicilor publice. 2. Întărirea rolului Comisiei Naționale de Antreprenoriat Social în ceea ce privește coordonarea intersectorială, dezvoltarea de politici publice și acte normative în domeniu, dezvoltare strategică, cercetare, inovare și consultare continuă societate civilă. 3. Implicarea autorităților locale în acordarea de facilități fiscale și non-fiscale de la bugetul local pentru susținerea investițiilor în domeniul antreprenoriatului social. 4. Elaborarea unei politici publice sau a unui Plan Național de Dezvoltare a Antreprenoriatului Social. 5. Elaborarea unei Strategii Naționale Intersectoriale de Dezvoltare a Antreprenoriatului Social.
3.	Dezvoltarea unui cadru legislativ favorabil dezvoltării	<ol style="list-style-type: none"> 1. Finalizarea cadrului de reglementare, în special prin punerea în aplicare a legii recent aprobate și a regulamentului de funcționare a Comisiei Naționale de Antreprenoriat Social. De asemenea, implementarea coordonată a altor măsuri de reglementare în legislația secundară. 2. Simplificarea procedurii de obținere a statutului de întreprindere socială fie prin: <ul style="list-style-type: none"> • Includerea criteriilor economice și sociale de funcționare a unei întreprinderi sociale în statutul entității juridice eligibile pentru acest statut conform Legii 223/2017 și verificarea îndeplinirii condițiilor de funcționare în momentul în care sunt accesate facilități fiscale sau non-fiscale, respectiv finanțare publică pentru dezvoltare. Această verificare poate fi realizată de fiecare instituție implicată în baza propriilor metodologii de acordare facilități sau finanțare publică (grant-uri, ajutoare de minimis ș.a.). • Transferarea responsabilității autorizării întreprinderilor sociale către autoritățile publice locale. Structurile Teritoriale de Ocupare a Forței de Muncă pot prelua această responsabilitate, deoarece conform experienței altor state, în special

		<p>întreprinderile sociale de inserție, cele care au preponderent rol de ocupare a grupurilor vulnerabile, sunt și cele care beneficiază de subvenții din fondul de șomaj și asigurări sociale.</p> <p>3. Reglementarea legislativă a unui set de facilități fiscale pentru întreprinderile sociale de inserție cum ar fi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Codul Fiscal. Introducerea scutii de la plata impozitului pe clădire și teren deținute de către întreprinderea socială de inserție. • Legea HG 1276/2018 pentru aprobarea procedurilor privind accesul la măsurile de ocupare a forței de muncă. Introducerea unei secțiuni în actul normativ care să vizeze subvenționarea locurilor de muncă create în întreprinderile sociale de inserție pentru persoanele "greu ocupabile din categorii vulnerabile". Aceste persoane fac parte din categoria celor care nu urmează o formă de învățământ, nu au o calificare, nu lucrează și sunt în evidența serviciilor de asistență socială. Având în vedere dimensiunea pedagogică și de tranziție pe piața muncii pe care o au întreprinderile sociale de inserție, acordarea subvenției, trebuie realizată pe o perioadă de maxim 36 luni cu condiția asigurării plasării persoanei pe piața convențională a muncii cu servicii suplimentare de job coaching de minim 3 luni. Subvenția trebuie acordată la valoarea salariului minim brut pe economie pentru fiecare persoană din grup vulnerabil angajată. Excepție – persoanele cu dizabilități greu ocupabile, pentru care subvenția se va acorda astfel: grad 1 – salariul minim brut în vigoare x 2,5; grad 2 - salariul minim brut în vigoare x 2; grad 3 - salariul minim brut în vigoare x 1,5. Această diferențiere, va permite tranziția de la persoană asistată social la persoană angajată, inclusiv pentru cei care au nevoie de angajare protejată. Aceste persoane defavorizate, au de obicei un cumul de probleme, pentru care sunt necesare un pachet de servicii integrate care pot fi oferite de către: consilieri de orientare profesională, psihologi, asistenți sociali, terapeuți recuperare, logopezi ș.a. Subvenția va acoperi capacitatea de muncă scăzută a acestor persoane și serviciile adiționale de suport oferit de către persoane care nu sunt angrenate în producție sau prestare de servicii, pentru ca întreprinderea socială să fie competitivă în piață. <p>4. Reglementarea legislativă a unui set de facilități non-fiscale pentru întreprinderile sociale de inserție cum ar fi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • LP nr. 131/2015 privind achizițiile publice. Introducerea după art. 59, a unui nou articol care să reglementeze achizițiile rezervate de la întreprinderi sociale de inserție și unități protejate, fără a limita un anumit tip de cod CPV pe achiziție așa cum e acum menționat în prezent la art. 59, punctul 6. Articolul poate fi formulat astfel: <i>"Autoritatea contractantă, are obligația, ca minim 10% din bugetul anual pentru achiziții, să fie scos la licitație pentru contracte rezervate de la întreprinderi sociale de inserție și unități protejate, care au minim 30% angajate persoane cu dizabilități sau din categorii defavorizate social. Dacă la licitație nu se prezintă unități protejate sau întreprinderi sociale de inserție, sau ofertele sunt neconforme, autoritatea contractantă are dreptul să repete licitația, de data aceasta pentru toți operatorii economici."</i> • Legea nr. 436/2006 privind administrația publică locală. Pentru a facilita aplicabilitatea art. 36, punctul 3, litera a) din Legea 223/2017, trebuie inclusă la art. 77, punctul 2 din Legea nr. 436/2006, excepția referitoare la întreprinderi sociale de inserție. Se poate adăuga un nou punct la acest articol, care să fie formulat astfel: <i>"În cazul întreprinderilor sociale de inserție, actele juridice de administrare și de dispoziție privind bunurile proprietate publică a unității administrativ-teritoriale se încheie cu persoanele juridice de drept privat prin contract de comodat cu titlu gratuit."</i>
--	--	---

		<ul style="list-style-type: none"> • Legea nr. 60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. Pentru a crea locuri de muncă pentru persoane cu dizabilități, atât pe piața muncii cât și în unități protejate și întreprinderi sociale de inserție, precum și crearea unei piețe rezervate de achiziții publice și private din sectorul antreprenoriatului social, propunem modificarea art. 34, punctul 4 astfel: "(a) Angajatorii, indiferent de forma de organizare juridică, care au peste 100 de salariați, au obligația de a avea 5% angajate persoane cu dizabilități, a căror normă de muncă să reprezinte 5% din total norme de muncă a tuturor salariaților. (b) Autoritățile și instituțiile publice, persoanele juridice, publice sau private, care nu angajează persoane cu dizabilități în condițiile prevăzute la litera a), pot opta pentru una din următoarele opțiuni: <ul style="list-style-type: none"> • Să plătească lunar către bugetul de stat o sumă reprezentând salariul de bază minim brut pe țară garantat în plată înmulțit cu numărul de locuri de muncă în care nu au angajat persoane cu dizabilități. • Să plătească lunar către bugetul de stat, minim 50% din salariul de bază minim brut pe țară garantat în plată înmulțit cu numărul de locuri de muncă în care nu au angajat persoane cu dizabilități, iar pentru diferența datorată la bugetul de stat, să achiziționeze produse și servicii realizate prin propria activitate a persoanelor cu dizabilități angajate în unitățile protejate autorizate sau întreprinderi sociale de inserție.
4.	Dezvoltarea de abilități antreprenoriale / competențe profesionale în domeniu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dezvoltarea de programe educaționale în domeniul antreprenoriatului social în învățământul primar, gimnazial profesional și liceal. În învățământul primar, gimnazial și liceal se poate introduce această materie ca activitate extra curriculară, eventual în cadrul activităților de competențe civice. În cadrul învățământului profesional, este recomandată introducerea ca disciplină în curricula de program. 2. Dezvoltarea de programe universitare și post universitare în domeniul antreprenoriatului social și managementul întreprinderilor sociale. 3. Introducerea în COR a ocupațiilor "Antreprenor Social" și "Manager Întreprindere Socială". 4. Autorizarea furnizorilor publici și privați în dezvoltarea de cursuri de inițiere sau specializare în domeniul "Antreprenor Social" și "Manager Întreprindere Socială". 5. Dezvoltarea continuă a capitalului uman în domeniul "Antreprenor Social", "Manager Întreprindere Socială" și "Evaluare impact social și economic" atât pe orizontală, cât și pe verticală în ierarhia administrativă. 6. Dezvoltarea de programe de coaching și mentorat pentru înființarea și dezvoltarea unor afaceri sociale. 7. Dezvoltarea resurselor umane din întreprinderi sociale. 8. Înființarea unor hub—uri de antreprenoriat social care să aibă o puternică componentă de dezvoltare profesională și networking. 9. Dezvoltarea de programe de peer-learning și e-learning pentru dezvoltarea sectorului. 10. Dezvoltarea de programe de cercetare și inovare socială în domeniu.

5.	Facilitarea accesului la piață și finanțare	<ol style="list-style-type: none"> 1. Includerea întreprinderilor Sociale în mecanismele și programele de finanțare legate de incluziunea socială, dezvoltarea economică, dezvoltarea rurală și ocuparea grupurilor vulnerabile. 2. Coordonarea între diferiți donatori și autorități publice cu rol în domeniul antreprenoriatului social în ceea ce privește acordarea sprijinului financiar și tehnic pentru înființarea sau dezvoltarea de întreprinderi sociale. 3. Maparea pieței financiare și a evaluarea oportunității dezvoltării unor instrumente de finanțare / creditare din partea sistemului bancar pentru sectorul de antreprenoriat social. 4. Dezvoltarea în cadrul ODIM a unui program național de finanțare și mentorat pentru start-upuri / întreprinderi sociale existente. 5. Încurajarea achizițiilor de la întreprinderi sociale prin contracte rezervate sau introducerea de clauze sociale în caietele de sarcini. 6. Înființarea unor instituții non-bancare / bancare specializate pe creditarea / finanțarea întreprinderilor sociale distinct în funcție de ciclul de viață al întreprinderii, tipul sau stadiul dezvoltării afacerii. 7. Dezvoltarea de hub-uri de inovare socială, competiții de tip-ul Social Impact Award sau platforme de crowdfunding. 8. Introducerea de facilități fiscale / non-fiscale pentru companii care fac achiziții de la întreprinderi sociale și contribuie astfel la dezvoltare locală și crearea de locuri de muncă pentru persoane din grupuri defavorizate social. 9. Includerea întreprinderilor sociale pe lista entităților eligibile pentru programe de creșterea a competitivității, inovare socială, digitalizare, cercetare și acces la piețe economice. 10. Sprijinirea întreprinderilor sociale în accesul la piețe economice, inclusiv accesarea platformelor electronice de achiziții publice. 11. Dezvoltarea de programe de formare pentru autorități publice în utilizarea clauzelor sociale și verzi în achizițiile publice. 12. Formarea întreprinderilor sociale în utilizarea platformei naționale și europene de achiziții publice, precum și utilizarea diferitor platforme online pentru vânzarea produselor și serviciilor prestate.
6.	Dezvoltarea de rețele / coalitii ale actorilor sociali implicați în domeniu.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sprijinirea asocierii întreprinderilor sociale în rețele / coalitii naționale și afilierea la rețele europene de profil. 2. Încurajarea întreprinderilor sociale să facă parte din diferite platforme naționale / europene specializate în domeniul de activitate prestat (ex. turism, agricultura ș.a.). 3. Încurajarea asocierii și înființarea de cooperative, case de ajutor reciproc sau asociații de sprijin mutual. 4. Facilitarea înființării de clustere și centre de transfer tehnologic pentru întreprinderi sociale. 5. Dezvoltarea de hub-uri și spații de co-working pentru întreprinderi sociale și companii clasice. 6. Participarea la târguri de profil la nivel național și european. 7. Realizarea de hărți interactive a întreprinderilor sociale din R. Moldova și promovarea impactului social și economic pe care îl au în comunitate. 8. Includerea întreprinderilor sociale în diferite baze de date online pentru facilitarea accesului la produsele și serviciile prestate. 9. Dezvoltarea resurselor umane în ceea ce privește dezvoltarea de competențe de advocacy, lobby și asociere. 10. Sprijinirea întreprinderilor sociale să se inscrie cu produsele și serviciile prestate în diferite magazine online sau platforme internaționale de comerț.